Gildebrief

19e jaargang no. 1
15 maart 2000

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

DE GILDEBRIEF

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde Vrijwillige Molenaars (GVM). Het blad verschijnt vier keer per jaar en wel in de maanden maart, juni, september en december. De oplage is 1950 stuks.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor de inhoud van het blad, met uitzondering van de artikelen van het bestuur van het GVM. De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst, maar zij behoudt zich het recht voor artikelen niet, gedeeltelijk of gewijzigd te plaatsen.

Advertenties
Voor bedrijven of instellingen, die gelieerd zijn aan 'de molenwereld', bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Advertentietarieven zijn op het redactieadres verkrijgbaar.

Bestuur van het GVM
G. (Gerard) Sturkenboom, voorzitter
Bisschop Arnoutlaan 14
5591 BL Heeze, tel. 040-2262602

B.A. (Boudewijn) van Weel, secretaris
Nwe Bussummerweg 92
1272 CK Huizen, tel. 035-5251695

G.W.M. (Gerard) Barendse, penningmeester
Beatrixstraat 79
2685 BH Poeldijk, tel. 0174-245580

A. (Bert) van Uffelen, examencoördinator
Valkenlaan 8
7905 AA Hoogeveen, tel. 0528-271991

A. (Andreas) de Vos, contacten afdelingen
Meyersloot 35
1831 EB Koedijk, tel. 072-5617648

Twee vacatures

Ledenadministratie GVM
B.A. van Weel,
Nwe Bussummerweg 92
1272 CK Huizen, tel. 035-5251695

Rekeningnummer GVM
Postbank(giro) 2144780 ten name van het Gilde van Vrijwillige Molenaars te Poeldijk

'Molenbiotoop'-aangelegenheden
Meldpunt: De Hollandsche Molen
Sarphatistraat 634,
1018 AV Amsterdam
telefoon 020-6238703
telefax 020-6383319

Gildeverzekeringen
Contactpersoon: J. (Jan) van Loenen
Arendshorst 34
3772 RV Barneveld, tel. 0342-400630

Bliksemafleidercontrole
Contactpersoon: D.J. (Dick) Abelskamp
Laan 1940-1945 2
7231 GL Warnsveld, tel. 0575-525068

Redactie Gildebrief
P.J. (Peter) de Moes, J. (Jan) van der Vlies,
G.J. (Gerrit) Pouw, vacature
Redactieadres: p/a J. van der Vlies,
Maaskade 77a, 3071 ND Rotterdam,
tel. 010-4112299

Gildeverzendingen
H.P.A. van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9
5018 EA Tilburg, tel. 013-5362100

IN DIT NUMMER **pagina**

't Gaande werk	1
In memoriam Evert Smit	1
Uitnodiging voor de ledenvergadering	4
Voorstel tot statutenwijziging	5
Jaarverslag 1999 van het GVM	6
Financieel overzicht 1999	10
Mededelingen van het AKG	11
Over opleiding, examen en een oude koe	12
Reacties op "De burgemeester"	15
Zijn twee zwichtlijnen per zeil voldoende?	19
Kettingkruiers in Nederland	20
De bliksemafleidercontrole in 1999	22
Jaarverslag 1999 van de afdeling Gelderland	23
Molennieuws uit Winschoten	25
Reactie op "Molens met meer dan één scheprad"	26
Herstel tweede maalopstelling "Korenlust" Stellendam	26
Biotoopbescherming: een andere aanpak	28
Het tiende internationale molensymposium TIMS	30
Korte berichten, oproepen, aanbiedingen etc.	30
Themalessen houtzagen en olieslaan in Groningen	34

Bij de voorplaat:
Deze molen 'De Kok' in Warmond mist een belangrijk onderdeel. Lees daarvoor de Gildebrief. Foto Peter de Moes.

Bij de achterplaat:
De koren van IJzendijke, thans stellingmolen, maar eens grondzeiler en kettingkruier. Aan de kap is dat laatste nog goed te zien. Foto Peter de Moes.

Kopij voor het volgende nummer moet vóór
1 mei 2000
in het bezit zijn van de redactie

Wie kopij op diskette aanlevert, gelieve dit te doen in WP 5.1 of WP 6.0.

© 2000 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevensverwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Nwe Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen.

't Gaande werk

Voor u ligt het eerste nummer van de Gildebrief in 2000. Door de verschillende bijdragen betreffende de ledenvergadering, waaronder de agenda en het financiële jaarverslag, is het een dik exemplaar geworden. Voor het eerst is ook het jaarverslag van de secretaris in het eerste jaarnummer opgenomen. Hiervoor is in de vorige vergadering besloten. Het hoeft dan in de vergadering zelf niet meer te worden voorgelezen.

Deze Gildebrief is om meer redenen een bijzonder nummer geworden. Het In Memoriam voor ons in december j.l. na een lang ziekbed overleden erelid Evert Smit verdient aanbeveling om te worden gelezen. Zijn belangrijke bijdrage voor het molenbehoud in Nederland en – vooral ook - bij het oprichten van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars wordt treffend verwoord in het artikel van twee van zijn vele molenvrienden. Evert was een pionier, zeker ook op het gebied van de biotoopproblematiek. Zo zal hij altijd in onze herinnering blijven. Overigens, de biotoopproblematiek zal onze aandacht blijven vragen. Zeker nu de tijdelijke opvolger van Evert als coördinator bij het versturen van de Staatscourantberichten, de heer H. Pinkse, heeft aangekondigd per 1 april met zijn activiteiten te zullen stoppen. De aanpak voor de biotoopbescherming komt door de wetswijziging veel meer op regionaal niveau te liggen en zelfs nog meer op plaatselijk niveau. De rol van de (vrijwillige) molenaar zal hierbij wel eens heel belangrijk kunnen worden! Een al jaren zeer actieve biotoopwachter, de heer B. Oomkens, is een voorbeeld van deze rol in zijn artikel over de biotoop van de molens in Winschoten.

In de andere artikelen komt een verscheidenheid aan onderwerpen aan bod. Zo komt de opleidingsmethodiek weer aan de orde en zijn er reacties op artikelen in de vorige Gildebrief over de rol van de burgemeester (het blijft beperkt tot die in de molen) en over poldermolens met meer dan één scheprad. De techniek van de molen komt daarnaast ook uitgebreid aan bod in artikelen over zwichtlijnen, over het (in het verleden) voorkomen van kettingkruiers in ons land en over het herstel van de tweede maalopstelling in de molen van Stellendam. De versterkte samenwerking met het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde wordt benadrukt in de mededelingen van de secretaris van deze zustervereniging, Bert v/d Voet. De voorbereidingen om te komen tot een landelijke Hygiënecode voor de ambachtelijke maalderijen (waaronder molens) zijn in een afrondend stadium gekomen. Voor de belanghebbende leden bevelen wij dan ook de toelichting aan, die door Herman Schippers, de voorzitter van het AKG, tijdens de ledenvergadering zal worden gegeven.

Tot slot nog iets over de bestuursbezetting. Gelukkig kan het bestuur twee goede kandidaten voordragen voor de tussentijds vrijgevallen plekken, Hein Steinz en Petro van Doorne. Bovendien heeft secretaris Boudewijn van Weel zich bedacht. Hij is positief ingegaan op het (dringende) verzoek van de overige bestuursleden om het 4e jaar van zijn benoemingstermijn toch vol te maken! Toch bestaat het gevaar, dat het bestuur vanaf april zijn activiteiten met een onderbezetting moet voortzetten, want helaas hebben zich tot op heden nog geen nieuwe kandidaten aangemeld voor de openvallende plek vanwege het aftreden van onze penningmeester Gerard Barendse. Hierbij daarom een dringende oproep aan hen, die de capaciteiten en de interesse hebben voor een bestuursfunctie!

Gerard Sturkenboom, voorzitter

In memoriam Evert Smit

Op 15 december 1999 is Evert Smit op 79-jarige leeftijd na een langdurig ziekbed overleden. Iedereen, die hem de laatste jaren heeft bezocht, moet beslist onder de indruk zijn gekomen van de wijze, waarop hij door zijn vrouw, kinderen en de mensen om hem heen tot het laatst toe thuis is verzorgd. Ondanks zijn lichamelijke zwakte bleef hij bijna tot het laatst actief op molengebied. Op 18 december is hij begraven op het kerkhof nabij de in de rouw staande Schoorlse korenmolen "Kijkduin". Eric Zwijnenberg heeft hem, mede namens ons, daar herdacht.

Evert Smit jr. werd geboren op 24 juli 1920. In zijn jeugd heeft hij geleden aan tbc. Dit heeft hem geestelijk sterk en inventief gemaakt en doorzettingsvermogen gegeven. Hij was een bescheiden en gelovig man en mild jegens anderen. Zijn hele leven heeft hij liefde voor molens gehad en hiervoor baanbrekend werk verricht. Evert dacht in oplossingen, werkte vernieuwend en is sinds het allereerste begin van wat later het Gilde van Vrijwillige Molenaars zou worden voor ons een steun en toeverlaat geweest.

Zijn liefde voor molens heeft hij met de paplepel ingegoten gekregen. Zijn vader, Evert Smit sr., was eigenaar van de Zaanlandsche Stoomdrukkerij en uitgever van het dagblad De Zaanlander, een blad, dat altijd plaats inruimde voor molennieuws, molenbescherming, artikelenseries over - met name - de Zaanse molens en zelfs voor discussies over oude gebruiken, zoals bijvoor-

Evert Smit tijdens zijn laatste openbare optreden op de jaarvergadering van 1997.

Excursie Zaansche Molen in 1930 naar zaagmolen 'De Pet' Zaandam. Evert Smit jr. als jongen van 7 rechts op de zaagvloer.

beeld het rouwen van windmolens in de Zaanstreek. Op deze wijze mobiliseerde hij de Zaankanters om te strijden voor het molenbehoud.

Evert was een peuter, toen zijn vader bij de oprichting van de vereniging De Hollandsche Molen in het bestuur daarvan zitting nam. Hij was vier, toen zijn vader aan de wieg stond van De Zaansche Molen en van die vereniging eerste penningmeester werd. Evert sr. streed o.a. met succes voor het behoud en de verplaatsing van het huidige Molenmuseum te Koog a/d Zaan, voor de inrichting ervan en ook voor de restauratie van oliemolen "De Pink" van wrak tot een bedrijfsvaardige molen. Na het gereedkomen van die restauratie in 1940 werd de inmiddels tot "Het Pink" herdoopte molen de eerste, waar een uit vrijwilligers bestaande maalploeg de molen op zaterdagen liet malen. Zowel Evert sr. als Evert jr. waren daar bijna altijd bij. Op 1 juni 2000 kan deze oudste maalploeg haar 60-jarig bestaan vieren.....

De Zaanlander, een fors regionaal dagblad, was eigenlijk ook het verenigingsblad van De Zaansche Molen. In het jaarverslag over 1941-1942 werd vermeld, dat het verschijningsverbod van De Zaanlander de vereniging zwaar trof! Als de verenigingskas tekort schoot, paste Evert sr. voor cruciale doelen uit eigen zak bij.....

Evert jr. raakte gaandeweg steeds meer bij de molens betrokken. Toen zijn vader, midden in de oorlog, op 4 oktober 1943 plotseling overleed, moest Evert op 23-jarige leeftijd leiding geven aan de drukkerij en aan De Zaanlander. Op 27 november van dat jaar werd Evert jr. in het bestuur van De Zaansche Molen gekozen en meteen in zijn vaders plaats tot penningmeester benoemd. In 1946 kwam Evert jr. in het bestuur van De Hollandsche Molen.

Toen in de hongerwinter de elektriciteit werd afgesloten, werd tussen 12 oktober 1944 en 2 juli 1945 molen "Het Pink" met succes gebruikt om twee drukpersen van de drukkerij aan te drijven. Hiermee werd absoluut noodzakelijk drukwerk (zoals bonlijsten) vervaardigd, terwijl op het restant van het bijeengeschraapte papier diverse boekjes over molens werden gedrukt ten bate van de kas van De Zaansche Molen.

Evert jr. bleef het familiebedrijf leiden en besteedde vrijwel al zijn vrije tijd aan de molens. Hij streed voor het behoud van molens en deed behalve dat veel onderzoek naar verplaatste Zaanse molens. De serie "Zaansche molens in de verstrooiing" in de Zaanlander was hiervan o.a. het resultaat. Mede dankzij Evert konden elders (tot in het buitenland toe) teruggevonden typisch Zaanse molens worden gedetermineerd. Een onaangekondigd telefoongesprek met Evert hierover kon vaak lang duren tot de betreffende molen was 'thuisgebracht'.

Sommige Zaanse molenaars konden het malen niet laten. Toen de legendarische molenaar Jakob Kit, de laatste huurder van oliemolen "De Zoeker" in Zaandijk, overleed, hadden sommigen animo om dat bedrijf voort te zetten, maar een molenaarsgezin kon hiervan niet leven. Evert heeft toen in 1958 het voortouw genomen en een oplossing bedacht voor de financiën. De gemeente Zaandijk zou "De Zoeker" gaan verhuren. Molenaar Jacob Kaal werd in dienst genomen door de Zaanlandsche Stoomdrukkerij en de exploitatieverliezen werden over enkele Zaanse bedrijven verdeeld. Op deze wijze kon "De Zoeker" in bedrijf blijven.

In 1960 moest molen "De Duinjager" in Zaandam wijken voor de opdringende bebouwing. De molen werd toen herplaatst op het nog bestaande onderachtkant van oliemolen "De Kat" aan de Kalverringdijk. Evert Smit ging een deel van de molenschuur bewonen en liet de molen draaien. Hij bracht toen al in praktijk, wat wij als vrijwillige molenaars tien jaar laten wilden bereiken. De Kalverringdijk, gestoffeerd met molens tussen de Zaan en de ongerepte Kalverpolder, vormde, met de oude bebouwing van Zaandijk aan de overkant als decor, in luttele jaren een weergaloze her-

innering aan de Zaanse bedrijvigheid in vorige eeuwen. Toen de gemeente Zaandam de Kalverpolder wilde opspuiten en bebouwen, hebben Evert Smit en veel van zijn geestverwanten actie gevoerd en zich hiertegen met succes verzet. Evert hing daartoe een groot spandoek tussen de wieken van "De Kat" met de tekst "Red de Kalverpolder".

In 1968 werd "De Zoeker" op spectucalaire wijze overgebracht naar het landje van de verdwenen oliemolen "De Wind" aan de Kalverringdijk. Evert schreef een enthousiast boekje over deze molen en trok toen voor het eerst een parallel tussen een veilige biotoop voor weidevogels en die voor windmolens. Kortom: in de Zaanstreek gebeurde "het".

Een aantal oprichters van het Gilde van Vrijwillige Molenaars heeft elkaar in de Zaanstreek voor het eerst ontmoet, bij maaldagen van "Het Pink". In "Het Pink" kon je met molens leren omgaan. Toen we in 1967 met concrete ideeën kwamen om stilstaande molens in beweging te krijgen, was Evert Smit vice-voorzitter van De Zaansche Molen en lid van het dagelijks bestuur van De Hollandsche Molen. Evert leefde voor de molens. Hij was bescheiden, maar goed benaderbaar en stond altijd open voor nieuwe plannen. Toen Dick Prins De Hollandsche Molen in 1967 een brief om steun stuurde, was Evert reeds op de hoogte en stond achter ons.

Toen we hem later vroegen, of hij eventueel examinator wilde worden, heeft hij binnen een minuut "ja" gezegd. Het eerste molenaarsexamen werd afgenomen op "De Kat". Was de examenmolen verder weg gelegen, dan konden we altijd met hem meerijden in zijn "oude" Zaans groene Morris Minor. Jaren later bekende hij, dat hij van dit autotype achtereenvolgens meer splinternieuwe exemplaren in dezelfde kleur had aangeschaft, omdat het hem beviel en hij anderen niet jaloers wilde maken.

Op molengebied heeft hij ook teleurstellingen te verwerken gekregen. Toen De Zaansche Molen inkomsten begon te krijgen uit de toeristenindustrie rond de Zaanse Schans, ging een aantal zaken betreffende de molens een kant op, waar Evert niet achter stond. Hij heeft toen de banden met de vereniging verbroken.

In de uiteindelijke uitgave van het Noord-Hollands Molenboek in 1981 komt zijn naam niet voor in de lijst van medewerkers, ondanks het feit, dat twee hoofdstukken van dat boek in oorsprong van zijn hand zijn en een derde is ontleend aan een artikel van hem over de molenbiotoop.

Evert is jarenlang examinator gebleven. Als bestuurslid van De Hollandsche Molen heeft hij zitting gehad in het bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Daar heeft hij zich gelukkig thuis gevoeld en hij heeft ons met raad en daad (ook financieel) bijgestaan. Velen zullen zich hem herinneren van de film "De Stoere Werkers", de vergeten molenfilm, die hij heeft teruggevonden, van het juiste commentaar voorzien en voor ons overal in het land vertoond.

Zijn laatste grote bijdrage aan de molenwereld was de instelling van de biotoopwacht. Tot voor kort was elke gemeente verplicht nieuwe bestemmingsplannen en wijzigingen op bestaande bestemmingsplannen in de voorbereidingsfase aan te kondigen in de Staatscourant. Hij nam een abonnement op de Staatscourant, spitte deze door, zocht uit, of in of bij het betreffende gebied een molen stond en zo ja, dan knipte hij het artikel uit en zond het direct aan de betreffende biotoopwachter toe. Voor elk gebied in Nederland had hij een biotoopwachter gevonden. Dat enorme karwei heeft Evert bijna twintig jaar voor z'n rekening genomen. De biotoopwachters zijn gewoonlijk enthousiaste Gildeleden, die in hun gebied de situatie kennen, ingangen bij de overheid hebben en indien nodig medestanders kunnen mobiliseren. Dankzij de vroege informatie van de zijde van Evert over de ter visie liggende plannen, konden zij in veel gevallen de noodzakelijke aanpassingen ten gunste van de toekomst van de molen(s) in hun gebied helpen realiseren.

Met het heengaan van Evert Smit jr. hebben wij een unieke man in onze molenwereld verloren. Onnoemelijk veel groter is het verlies voor zijn geliefde vrouw en kinderen.

Piet Groot en Klaas Zaal

De medewerkers aan de molendag in 1969 voor het Pink. Evert Smit derde van links op achterste rij.

Uitnodiging voor de ledenvergadering 2000 van het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Het bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars heeft het genoegen u hierbij uit te nodigen voor de ledenvergadering 2000, welke zal worden gehouden op **zaterdag 1 april** in Hotel Haarhuis, Stationsplein 1 te Arnhem; tel. 026-4472441.

De agenda voor het *ochtendgedeelte*, dat om 10.30 uur zal beginnen, bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Opening door de voorzitter
2. Bestuursmededelingen
3. Vaststelling van de notulen van de ledenvergadering d.d. 3 april 1999, opgenomen in Gildebrief 99/3
4. Jaarverslag van de secretaris over 1999, opgenomen elders in deze Gildebrief
5. Financieel verslag van de penningmeester over 1999
6. Verslag van de Kascommissie
7. Benoeming van de Kascommissie
8. Bestuursmutaties

Toelichting:

Door omstandigheden komen er dit jaar maar liefst vier bestuursmutaties aan de orde. Vanwege het onverwachte aftreden van de bestuursleden Tinus Verwijmeren (maart '99) en Henk Demoet (april '99), zijn er twee vacatures ontstaan. Ter invulling van deze bestuursvacatures is het bestuur op zoek gegaan naar opvolgers en meent in Petro van Doorne (secretaris afdeling Gelderland) en Hein Steinz (voorzitter afdeling Overijssel) twee geschikte bestuurskandidaten te hebben gevonden. In de afgelopen maanden hebben de kandidaten enkele bestuursvergaderingen bijgewoond, waarbij duidelijk is geworden dat zij een waardevolle bijdrage aan het bestuurswerk kunnen leveren. Het bestuur stelt voor om de heren Van Doorne en Steinz als bestuurslid te benoemen.

Op grond van het rooster van aftreden zijn penningmeester Gerard Barendse en voorzitter Gerard Sturkenboom dit jaar aftredend. Gerard Barendse werd op 7 april 1984 in het bestuur gekozen als opvolger van F.J. Gündlach. Hij heeft de afgelopen zestien jaar als schatbewaarder gefunctioneerd en acht nu de tijd gekomen om iemand anders over de financiën van de vereniging te laten waken. Gerard Sturkenboom maakt sinds 9 april 1988 deel uit van het Gildebestuur, aanvankelijk in de nieuwe functie van afdelingscoördinator en vanaf 5 april 1997 als voorzitter. Hij heeft zich herkiesbaar gesteld; het bestuur stelt voor om Sturkenboom voor een vierde bestuurstermijn te benoemen.

Vanwege de bijzondere omstandigheid dat er meer dan twee bestuursleden aftredend zijn en er niet op korte termijn in zijn opvolging kon worden voorzien, heeft het bestuur Boudewijn van Weel bereid gevonden zijn voorgenomen tussentijdse aftreden uit te stellen. De vacature voor de functie van secretaris is derhalve komen te vervallen.

Tegenkandidaten voor voornoemde bestuursfuncties kunnen zich tot uiterlijk 25 maart schriftelijk kenbaar maken aan het bestuur, Nwe Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen.

9. Wijziging Statuten

Toelichting:

Bij het aanpassen van de Statuten in verband met de nieuwe watermolenaarscursus heeft de notaris tevens enkele andere wijzigingen voorgesteld, die wettelijk zijn op grond van het hedendaagse verenigingsrecht. Het bestuur heeft het voorstel overgenomen en wilde dit tijdens de vorige ledenvergadering in stemming brengen. Aangezien het wijzigingsvoorstel, dat op een los vel in de Gildebrief was verzonden, vorig jaar niet bij alle Gildeleden bleek te zijn aangekomen en derhalve niet in behandeling kon worden genomen, zal het voorstel dit jaar nogmaals aan de orde komen. De tekst is elders in deze Gildebrief opgenomen.

10. Rondvraag

Lunchpauze van ongeveer 12.00 uur tot 14.00 uur

Het programma voor het *middaggedeelte* van de vergadering bestaat uit twee onderdelen:

11. **Hygiënecode voor korenmolenaars**

Inleiding door Herman Schippers over de wijze waarop graan en meelsoorten op een veilige en hygiënische wijze behandeld en geproduceerd kunnen worden. De heer Schippers is voorzitter van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde en in die hoedanigheid betrokken geweest bij de totstandkoming van de Hygiënecode voor windmolens, watermolens en ambachtelijke maalderijen, malend voor menselijke consumptie, een gezamenlijke uitgave van het AKG en het GVM.

Theepauze

12. **Ontwikkeling en verspreiding van de standerdmolen**

Dialezing door Erik Tijman over Nederlands oudste windmolentype: de standerdmolen.

Sluiting omstreeks 17.00 uur.

Uw aanwezigheid wordt zeer op prijs gesteld.

Boudewijn van Weel, secretaris GVM

Voorstel tot statutenwijziging

Op 4 mei 1984 zijn voor het laatst de statuten van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars vastgesteld. Sindsdien zijn er al enkele voorstellen tot wijziging goedgekeurd door de ledenvergadering (o.a. naam "toelatings-vergadering" i.p.v. "proefexamen". In de laatste uitvoering van de 'gedrukte statuten', gedateerd februari 1993, zijn al enkele van deze goedgekeurde wijzigingen opgenomen. Echter, in deze uitvoering zijn de statuten nooit notarieel vastgesteld. Met de goedgekeurde wijzigingen als gevolg van de watermolenaarsopleiding, behandeld in de ledenvergadering van 5 april 1997, heeft het bestuur voldoende aanleiding gezien om de statuten, in aangepaste versie, opnieuw notarieel vast te stellen. Bij het indienen van de statuten (met de in het verleden door de ledenvergadering reeds goedgekeurde wijzigingen, als hierboven toegelicht) heeft de notaris (Mw. Mr. A.B.M.S. Wijnbeld, kand. notaris bij Notariskantoor Peters Schweitzers & In 't Hout te Heeze) de onderstaande wijziging m.b.t. donateurs voorgesteld.

WAS:
(ter toelichting de artikelen m.b.t. buitengewone en begunstigende leden c.q. donateurs)
Artikel 4:
"Lidmaatschap:
a. Ereleden
b. Leden in opleiding
c. Gewone leden (geslaagden)
d. Instructeurs (geslaagden)
e. Instructeur-vakmolenaars
f. Buitengewone leden
g. Begunstigende leden
h. Speciale begunstigende leden"
(toegevoegd per 5 april 1997 n.a.v. de watermolenaarsopleiding:
i. Leden in opleiding voor watergedreven molens
j. Geslaagde leden voor watergedreven molens
k. Instructeur-vakmolenaars voor watergedreven molens)

Artikel 5.6:
"Buitengewone leden zijn zij, die door het bestuur zijn aangesteld tot instructeur-vakmolenaar en zij, die als examinator door de vereniging De Hollandsche Molen zijn benoemd. Andere buitengewone leden worden door de algemene vergadering, op voorstel van het bestuur, als zodanig benoemd."

Artikel 5.7:
"Begunstigende leden (donateurs) zijn zij, die zich tot wederopzegging verbinden tot het storten van een jaarlijkse bijdrage in de kas van de vereniging. De vereniging kent twee categorieën begunstigende leden, te weten:
a. Gewone begunstigende leden;
b. Speciale begunstigende leden.
Speciale begunstigende leden volgen niet de opleiding tot vrijwillige molenaar, doch ontvangen wel alle lesstof en informaties."

Artikel 6:
Contributie (1984):
"Alle leden, met uitzondering van die, genoemd in artikel 4 onder a. (*ereleden*), onder g. (*begunstigende leden*) en onder h. (*speciaal begunstigende leden*), betalen een door de algemene vergadering vastgesteld bedrag als contributie aan de vereniging."

Artikel 6:
Contributie (in de "gedrukte uitvoering" van de Statuten, gedateerd februari 1993, echter nooit als zodanig gepasseerd als notariële akte):
"Alle leden, met uitzondering van die, genoemd in artikel 4 onder a. (*ereleden*), onder e. (*instructeur-vakmolenaars*) en onder f. (*buitengewone leden*), betalen een door de algemene vergadering vastgesteld bedrag als contributie aan de vereniging."

VOORSTEL:
"Donateurs, Artikel 5a (ter vervanging van artikel 5.7):
1. Begunstigende leden (donateurs) zijn zij, die door het bestuur als donateur zijn toegelaten. Het bestuur is bevoegd het donateurschap door schriftelijke opzegging te beëindigen.
2. Donateurs zijn verplicht jaarlijks aan de vereniging een geldelijke bijdrage te verlenen, waarvan de minimale omvang door de algemene ledenvergadering wordt vastgesteld.
3. Donateurs hebben uitsluitend het recht om de algemene ledenvergadering bij te wonen. Zij hebben daarin geen stemrecht, maar wel het recht om het woord te voeren.
4. De vereniging kent twee categorieën begunstigende leden, te weten:
   a. gewone begunstigende leden
   b. speciale begunstigende leden (speciale begunsti gende leden volgen niet de opleiding tot vrijwillige molenaar, doch ontvangen alle lesstof en informaties"

"Contributie Artikel 6, (ter vervanging van het oude artikel 6):
Alle leden, met uitzondering van die, genoemd in artikel 4 onder a. (*ereleden*), onder e. (*instructeur-vakmolenaars*), onder g. (*begunstigende leden*), onder h. (*speciaal begunstigende leden*) en onder k. (*instructeur-vakmolenaars voor watergedreven molens*) betalen een door de algemene vergadering vastgesteld bedrag als contributie aan de vereniging. De hoogte van de te betalen donatie door begunstigers wordt eveneens door de algemene ledenvergadering vastgesteld."

Omdat donateurs dan geen leden zijn, zijn zij vrijgesteld van het betalen van contributies, uiteraard niet van het betalen van de "donatie". Het bestuur stelt voor als minimale jaarlijkse bijdrage,
- voor gewone begunstigende leden: *f* 20,=
- voor speciale begunstigende leden: *f* 35,- (even hoog als de geldende contributie)

De onder a. (ereleden), e. (instructeur-vakmolenaars), f. (buitengewone leden), en k. (instructeur-vakmolenaars voor watergedreven molens) vallende groeperingen daarentegen zijn wel leden, doch als zodanig op grond van hun bijzondere functie vrijgesteld van contributiebetaling. (Buitengewone leden) Dit wordt in artikel 6 vermeld.

Dit komt dan overeen met artikel 9b van de statuten. Alle leden en donateurs hebben toegang tot de vergadering. Van de groep leden hebben alleen de contributiebetalende leden stemrecht.

Het bestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Jaarverslag 1999 van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Vooraf

In het onderstaande treft u een overzicht aan van de belangrijkste gebeurtenissen die in 1999 een rol hebben gespeeld in Het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Zoals gebruikelijk gaat het voornamelijk om de activiteiten waar het Gildebestuur bij betrokken was, voor het reilen en zeilen van de afdelingsbesturen wordt u verwezen naar de verslagen die door de afdelingen zelf zijn opgesteld.

Anders dan in voorafgaande jaren wordt het jaarverslag in de Gildebrief gepubliceerd, voordat het door de ledenvergadering is goedgekeurd. Het betreft derhalve een conceptversie, die in de komende ledenvergadering zal worden vastgesteld. Het bestuur heeft besloten tot publicatie-vooraf over te gaan vanwege de toegenomen omvang van het verslag en de grote hoeveelheid informatie die de aanwezige leden daardoor in korte tijd te verwerken kregen. Een goede beoordeling was hierdoor niet langer mogelijk.

Ledenbestand

Let op: tussen haakjes de cijfers van 1998. Aan het einde van het verslagjaar telde het ledenbestand 1860 leden (1795). In de onderstaande tabel is een onderverdeling gemaakt naar de verschillende categorieën.

Ledenbestand GVM		1999	1998	+/-
geslaagd lid	windmolen	833	783	50
	watermolen	9	5	4
lid in opleiding	windmolen	771	787	-16
	watermolen	28	27	1
donateur *		71	69	2
speciaal donateur		125	121	4
instructeur vakmolenaar **		27	28	-1
erelid		5	6	-1

* waaronder 34 B-leden

** waaronder 3 leden van de Examencommissie

De gegevens zijn afkomstig van Eveline Pouw-Schipper, die de ledenadministratie van het GVM in de afgelopen 22,5 jaar onder haar hoede heeft gehad. Toen zij hier medio 1977 aan begon, heeft men haar verzekerd dat het voor tijdelijk zou zijn.... In de loop der tijd is de naam Pouw een begrip geworden, waar veel Gildeleden mee te maken hebben gehad – van het moment van aanmelding tot aan de dag van het examen! Dit komt behalve door het bijhouden van de ledenadministratie ook door de andere werkzaamheden die op de Zwarteweg werden verricht, zoals het verzendklaar maken van de verschillende Gildepublicaties, de entreepakketten en het afhandelen van de bestellingen.

Eind december heeft Eveline het ledenbestand overgedragen aan Boudewijn van Weel, die de administratie met ingang van 1 januari 2000 zal gaan verzorgen. De overige activiteiten die de familie Pouw jarenlang in het kader van de ledenadministratie heeft verzorgd, worden na de jaarwisseling overgenomen door Huub van Erve.

Bestuur

Hoewel er volgens het rooster van aftreden dit jaar geen bestuursmutaties te verwachten waren, zag het bestuur[1] zich geconfronteerd met een aantal onverwachte ontwikkelingen.

Een week voor de ledenvergadering (25 maart) werd het bestuur verrast door een brief van Tinus Verwijmeren, waarin hij aankondigde zijn bestuursfunctie met onmiddellijke ingang ter beschikking te stellen. Directe aanleiding voor zijn aftreden was een persoonlijke notitie van de voorzitter, waarvan de inhoud hem in het verkeerde keelgat is geschoten.

Vlak na de ledenvergadering (14 april) gaf Henk Demoet te kennen dat ook hij zijn bestuursfunctie wilde neerleggen. Als reden voor het plotselinge vertrek noemde hij enerzijds zijn nieuwe baan en anderzijds de weerstand die het bestuur, onder andere tijdens de laatstgehouden ledenvergadering, heeft ondervonden. Demoet kondigde aan dat er nog een beroep op hem kon worden gedaan voor de afronding van de werkzaamheden waar hij zich als bestuurslid voor heeft ingezet, zoals de korenmolenaarscursus en de watermolenaarscursus.

Als gevolg van deze onverwachte bestuursmutaties bestond het bestuur 3/4 deel van het jaar uit slechts vijf personen. Teneinde tijdig in de ontstane vacatures te kunnen voorzien, heeft het bestuur enkele personen voor een bestuursfunctie benaderd. Als gevolg hiervan bleken Petro van Doorne en Hein Steinz bereid zich kandidaat te willen stellen; zij hebben ter kennismaking al een aantal bestuursvergaderingen bijgewoond.

Vanzelfsprekend hebben de bovenstaande ontwikkelingen grote invloed gehad op het bestuurlijk functioneren. Zo moest er tijdens de bestuursvergaderingen noodgedwongen veel tijd worden besteed aan de opvolging van de afgetreden bestuursleden, waardoor de behandeling van de lopende zaken onder druk is komen te staan. Vanwege de onderbezetting heeft het bestuur een extra inspanning moeten leveren om haar werkzaamheden naar behoren uit te kunnen voeren.

Ledenvergadering

Een honderdtal Gildeleden kwam op paaszaterdag 3 april te Arnhem bijeen voor de jaarlijkse ledenvergadering, die zoals gebruikelijk is in een zaal van Hotel Haarhuis werd gehouden.

Direct na de opening maakte de voorzitter het plotselinge aftreden van bestuurslid Tinus Verwijmeren bekend. Een mededeling die een stempel op de rest van de vergadering heeft gedrukt. Bij de rondvraag zou blijken dat niet alleen Verwijmeren, maar ook de leden van de redactie- en lesstofcommissie zich door de inhoud van de brief gekwetst voelden.

Tijdens het huishoudelijk gedeelte werd bestuurslid Bert van Uffelen, de examencoördinator, voor een 2de bestuurstermijn herkozen. Vervolgens kwam het voorstel voor contributieverhoging aan de orde, waarbij bleek dat een meerderheid zich in de verhoging met ƒ 5,= kon vinden. Met ingang van 1 januari 2000 zal de contributie derhalve ƒ 35,=

bedragen. De ledenvergadering bleek geen voorstander van het voorstel om de bestuurstermijn tot maximaal acht jaar te beperken, maar een meerderheid ging wel akkoord met een beperking tot maximaal 12 jaar. De voorstellen tot wijziging van de statuten die daarna aan de orde kwamen, moesten vanwege een procedurefout worden uitgesteld; een aantal leden bleek de toelichting, die als losse bijlage met de Gildebrief was meegestuurd, namelijk niet te hebben ontvangen. Het voorstel zal volgend jaar opnieuw worden geagendeerd.

Tijdens het middagprogramma heeft de heer H. Pinkse een verhandeling over de molenbiotoop gehouden, waarbij hij met name is ingegaan op de voortzetting van de biotoopwacht. Naar de overtuiging van de Werkgroep Molenbiotoop kunnen de biotoopbelangen het beste worden behartigd door een landelijk biotoopnetwerk, waarin de molenaars, de biotoopwachters en de regionale molenorganisaties samenwerken. Hierbij is tevens een belangrijke taak weggelegd voor de afdelingen van het Gilde.

Vervolgens was het woord aan de heer P. Nijhof, oprichter en adviseur van de Nederlandse Gemalenstichting, die een dialezing hield over de geschiedenis en het werk van deze stichting en de rol die vrijwilligers in het behoud van de monumentale gemalen spelen.

De ledenvergadering werd afgesloten met een oproep voor deelname aan de millenniummolenactie, een initiatief van molenaar Josien de Vries uit Wijk bij Duurstede, met als doel om tijdens de magische jaarwisseling 1999/2000 zoveel mogelijk molens gedurende 24 uur achtereen te laten draaien. Ongeveer 300 molens hebben aan het Molenniumevenement deelgenomen, in veel gevallen voorzien van speciale wensvlaggen waarop het nieuwe millennium kon worden begroet.

Bestuursexcursie

Op uitnodiging van het afdelingsbestuur was het Gildebestuur op vrijdag 16 en zaterdag 17 april te gast in de provincie Gelderland. Het bestuur bestond bij deze gelegenheid slechts uit vier man: behalve de afgetreden bestuursleden Verwijmeren en Demoet moest ook Gerard Barendse verstek laten gaan wegens zijn slechte gezondheidstoestand. Op vrijdagavond was er een informeel samenzijn met de leden van het afdelingsbestuur in de paardenstal van molen De Kroon te Arnhem, waarbij de afdeling een toelichting heeft gegeven op de organisatie van de opleiding in het Gelderse. Eens te meer is hierbij duidelijk geworden dat de afdeling de zaken goed geregeld heeft. De volgende dag volgde een rondrit langs een aantal molens in de provincie, onder de deskundige begeleiding van de heren Abelskamp en Van Doorne. 's Morgens werd een bezoek gebracht aan de molens te Arnhem, Valburg en Zoelen. Na een lunch in Buren volgde het tweede deel van de excursie door het Rivierengebied, waarbij de molens te Waardenburg en Hellouw werden bezocht. Al met al kan het bestuur terugzien op een bijzonder goed georganiseerde en interessante excursie.

Het bestuur verheugt zich op het bezoek aan de afdeling Overijssel, dat voor maart 2000 op de agenda staat.

Gildeverzekeringen

De stijging in het aantal deelnemers aan de door het GVM aangeboden facultatieve verzekeringsvormen heeft zich ook in 1999 voortgezet. Jan van Loenen heeft in het afgelopen jaar in totaal 1750 (1536) certificaten voor de Gildeverzekeringen uitgeschreven: 878 (778) voor de Ongevallenverzekering en 872 (758) voor de WAplus-verzekering. In totaal betreft het 967 deelnemers; een groei van 110 ten opzichte van 1998 (857). Behalve van de nieuwe aanwas is er ook dit jaar sprake van een instroom van deelnemers uit Friesland, die als gevolg van de samenwerking met het Gild Fryske Mounders een verzekering bij het GVM afsluiten.

Van Loenen heeft in het verslagjaar twee schademeldingen afgehandeld, waarbij de verzekering tot uitkering is overgegaan. Het totale schadebedrag bedroeg *f* 4109,=.

Jaarlijks overleg DHM/GVM

Het jaarlijks gezamenlijk overleg tussen de besturen van De Hollandsche Molen en het Gildebestuur vond plaats op dinsdag 20 april in een zaal van Motel De Witte Bergen te Eemnes. Op de agenda stonden onder andere de Arbo-wetgeving, de examens in Friesland en de aanpassing van het examenreglement en het modelcontract in verband met de watermolenaarscursus. Vanzelfsprekend is er ook gesproken over de organisatie van de viering van de 1000ste geslaagde vrijwillige molenaar, die op zaterdag 19 juni te Woerden heeft plaatsgevonden. Behalve dat heeft het Gildebestuur aandacht gevraagd voor de voortzetting van de Biotoopwacht, waarvan de aanpak in 2000 als gevolg van de wijziging van de Wet op de Ruimtelijke Ordening zal moeten veranderen. Tot slot heeft het GVM verzocht te bezien wat de mogelijkheden zijn van een internetsite voor de gezamenlijke molenorganisaties, zodat de vrijwillige molenaars zich ook op de digitale snelweg kunnen gaan presenteren.

Evert Smit Biotoopprijs 1998

Op maandag 26 april heeft Het Gilde van Vrijwillige Molenaars de 4de biotoopprijs uitgereikt aan de gemeente Almelo. Het was de eerste keer dat de prijs de naam droeg van de man die onlosmakelijk met het begrip molenbiotoop verbonden is: Evert Smit, die op 15 december is overleden. Het bestuur beschouwt het als een grote eer dat onze onderscheiding naar de nestor van de molenbiotoopzorg vernoemd mocht worden. Het is een blijk van blijvende waardering voor hetgeen Evert Smit op het gebied van de molenbiotoop heeft gerealiseerd.

De prijs werd in ontvangst genomen door burgemeester M.A.J. Knip, die de enveloppe met inhoud vervolgens overhandigde aan een bestuurslid van Stichting Windkorenmolen De Hoop, de heer Rutgers. De gemeente Almelo heeft de prijs verdiend voor de manier waarop de omgeving van de gerestaureerde molen is aangepakt: er zijn twee huizen aangekocht om vervolgens gesloopt te worden en er is een aantal bomen gerooid, waarvan er enkele bij particulieren in de tuin stonden. En er bestaan nog andere plannen ter verbetering van de biotoop... Eens te meer is duidelijk geworden, dat een goede samenwerking tussen de molenorganisatie en de gemeente tot een positief resultaat kan leiden.

Helaas bleek er in 1999 geen geschikte kandidaat voor de biotoopprijs voorhanden te zijn, waardoor het bestuur heeft moeten besluiten de onderscheiding dit jaar niet toe te kennen.

Examens

De examencommissie van De Hollandsche Molen heeft het in het verslagjaar druk gehad; op 18 dagen moesten de commissieleden het land in om in totaal maar liefst 66 kandidaten te examineren, waaronder zeven watermolenaars. Van de 25 aspirant-molenaars die zich hadden aangemeld voor de voorjaarsexamens, bleken er 17 in aanmerking te komen om na het examen als gediplomeerd vrijwillig molenaar door het leven te gaan. Eén van hen was Roel Nahuis, die op donderdag 15 april op molen Dijkstra te Winschoten als 1000ste vrijwilliger met succes examen deed. Het bereiken van deze mijlpaal is op zaterdag 19 juni in Woerden gevierd.

Voor de najaarsexamens waren er 41 kandidaten, waarvan er 36 zijn geslaagd. Het slagingspercentage

van beide examenrondes bedraagt 78,8% (79,6%).

De in 1999 geslaagde vrijwillige molenaars zullen hun diploma in ontvangst kunnen nemen tijdens de Algemene Vergadering van DHM, die op zaterdag 4 maart 2000 in de RAI te Amsterdam zal plaatsvinden.

Nationale Molendag

Goede weersomstandigheden hebben er ongetwijfeld mede toe bijgedragen dat ook de 27ste Nationale Molendag, die op zaterdag 8 mei werd gehouden, tot een succes is geworden. Uit het verslag van de werkgroep Nationale Molendag valt op te maken, dat de molenaars net als in voorgaande jaren weer allerlei activiteiten hebben ontplooid om een bezoek aan de molen extra aantrekkelijk te maken. In de Gildebrief heeft Ko Faber, de voorzitter van de werkgroep, hier (voor het laatst) uitgebreid verslag van gedaan. Op basis van de jaarlijkse enquête is vastgesteld dat er zo'n veertigduizend bezoekers op het molenfeest zijn afgekomen en dat er minstens 569 (586) molens op deze molendag hebben gedraaid/gemalen of open waren voor publiek. Een gegeven waarmee dit initiatief nog steeds bijzonder geslaagd genoemd kan worden.

Zeven vrijwillige molenaars van het eerste uur. V.l.n.r. Frans Verra, Jos Gunneweg, Gerrit Keunen, Dick Prins, Piet Groot, Klaas Zaal en Eric Zwijnenberg.

Overleg redactie- en lesstofcommissie

Naar aanleiding van de wrijving die er tussen het bestuur en de redactie van de Gildebrief[2] en lesstofcommissie[3] is ontstaan, hebben de betrokkenen op 27 mei in molen De Kroon te Arnhem gesproken over de onderlinge communicatie. Het overleg heeft erin geresulteerd dat er een statuut voor de redactie en de lesstofcommissie zal worden opgesteld, waarin bepalingen zullen worden opgenomen over de werkwijze en bevoegdheden van de beide commissies. Doel van de statuten is om meer duidelijkheid in de verantwoordelijkheden te scheppen en ter voorkoming van misverstanden, zoals die zich in het verleden hebben voorgedaan. Het redactiestatuut voor de Gildebrief is in concept gereed en ter goedkeuring aan de redactie aangeboden.

Bliksemafleidercontrole

Onder de bezielende leiding van de heer D.J. Abelskamp heeft de werkgroep bliksemafleidercontrole in het verslagjaar zeven molens gecontroleerd (20). Een teleurstellend aantal, zeker gezien het belang van een deugdelijke afleiderinstallatie en de gebreken die jaarlijks door de controleurs zijn geconstateerd. Van de ingediende aanvragen moesten er overigens een paar worden afgewezen, nadat uit navraag was gebleken dat er sinds de voorafgaande inspectie geen verbeteringen in de installatie waren aangebracht. Door de molen dan opnieuw te controleren is de werkgroep feitelijk bezig met een toetsing van de eigen bevindingen, hetgeen niet de bedoeling is... Herkeuring van de installatie is alleen dan zinvol, indien de aanbevolen verbeteringen zijn aangebracht.

Voor het jaar 2000 is er al een aantal aanvragen ingediend. De verwachting is dat meer molenaars in het verslag en het aanmeldingsformulier in het maartnummer van de Gildebrief aanleiding zullen vinden om de bliksemafleiderinstallatie van hun molen door te laten meten. Aan de controleurs, de heren H.P. van den Bosch, D. Koens, J.W.M. Höppener en J.H. Vink, zal het in ieder geval niet liggen; zij zijn er klaar voor.

Overleg Friesland

Op donderdag 3 juni heeft in Nulde het eerste evaluatiegesprek plaatsgevonden met het bestuur van het Gild Fryske Mounders/het afdelingsbestuur Friesland over de samenwerking die sinds 1 januari 1998 tussen beide molenaarsverenigingen van kracht is. Het is de bedoeling dat er tijdens de overgangsperiode jaarlijks een dergelijk gesprek zal plaatsvinden, waarin de betrokkenen aan kunnen geven op welke punten de samenwerking verbetering behoeft.

Tijdens de evaluatie is vastgesteld dat de samenwerking in het eerste jaar goed is verlopen. Beide partijen hebben er vertrouwen in dat de knelpunten die tot nu toe aan het licht zijn gekomen, in onderling overleg tot een oplossing kunnen worden gebracht.

Viering 1000ste geslaagde

Stellingmolen De Windhond te Woerden vormde op 19 juni het decor voor de viering van het behalen van het 1000ste diploma vrijwillig molenaar. Hoogtepunt van de

dag was het (her)examen van de Groninger Roel Nahuis, die onder publieke belangstelling een tweede examen mocht afleggen. Voor deze speciale gelegenheid was Z.K.H. Prins Claus uitgenodigd, die als extra lid aan de examencommissie was toegevoegd. Na afloop ontving Nahuis uit handen van de Prins een speciaal getuigschrift, en werd hem door de voorzitter van het GVM een gouden speld overhandigd.

Onder de genodigden bevonden zich natuurlijk ook de oprichters van het Gilde, waarvan er zeven aanwezig waren. Eén van hen, Eric Zwijnenberg, die in 1970 als eerste voor het examen wist te slagen, mocht zich 's middags nog eens door de examencommissie aan de tand laten voelen.

Tijdens de evaluatie van dit evenement heeft het bestuur vastgesteld, dat er bij de organisatie van de festiviteiten sprake is geweest van een plezierige samenwerking met DHM. Dit kan gezien worden als een goede weerslag van de samenwerking die het Gilde gedurende vele jaren bij de examinering van vrijwillige molenaars heeft ondervonden.

Overleg met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Ook dit jaar heeft het bestuur een uitnodiging ontvangen voor het jaarlijks overleg met de directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de heer Asselbergs. De bespreking vond plaats op 29 september te Zeist. Zoals te doen gebruikelijk is, heeft het bestuur een toelichting kunnen gegeven op de begroting voor het volgende jaar, in dit geval 2000. Behalve dat is er aandacht gevraagd voor de meerjarenbegroting 2001-2004, die voor 1 mei 2000 bij de rijksdienst moet worden ingediend. Op basis van deze begroting wordt de subsidie bepaald, die het GVM de komende jaren van de RdMz tegemoet kan zien.

Contactdag voor de afdelingen

De jaarlijkse contactdag voor de afdelingen vond plaats op zaterdag 6 november in restaurant De Meulen bij molen De Korenaar te Oirschot. Aanwezig waren de leden van de examencommissie, de leden van de afdelingsbesturen, Jan van Loenen (Gildeverzekeringen) en het Gildebestuur. De vergadering stond voor een groot gedeelte in het teken van de opleiding. Aanleiding hiervoor was de gedachtenwisseling binnen het bestuur over mogelijke verbeteringen van de opleiding, en de geruchtenstroom die als gevolg hiervan onder de leden is ontstaan. In een presentatie over het opleidingsbeleid heeft het bestuur duidelijkheid willen verschaffen over de bezinningsronde. De daaropvolgende levendige discussie waarin de verschillende standpunten inzake de opleiding naar voren zijn gekomen, heeft duidelijk gemaakt dat er genuanceerd over de opleiding wordt gedacht. Het bestuur heeft aangekondigd een voorstel te zullen formuleren, dat tijdens de volgende contactdag aan de orde zal komen.

Overleg met het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde

In verband met de gezamenlijke uitgave van de Hygiënecode voor windmolens, watermolens en ambachtelijke maalderijen, malend voor menselijke consumptie heeft het Gildebestuur op 9 december gesproken met een delegatie van het bestuur van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde. Het concept van de hygiënecode is ingediend bij de Keuringsdienst van Waren, en zal na goedkeuring van kracht zijn voor de gehele beroepsgroep van molenaars, voorzover zij voor menselijke consumptie malen. Behalve de HACCP is er van gedachten gewisseld over de korenmolenaarscursus en de versoepeling van de eisen voor toetreding van Gildeleden tot het AKG.

Vanwege het grote belang dat de hygiënecode voor de vrijwillige korenmolenaars heeft, zal er tijdens de ledenvergadering 2000 aandacht aan de HACCP worden besteed. AKG-voorzitter Herman Schippers, die nauw bij de totstandkoming betrokken is geweest, heeft toegezegd een toelichting op de code te willen geven.

Publicaties

De 18de jaargang van de Gildebrief bestond uit vier nummers. De veranderingen die het verenigingsorgaan heeft ondergaan, blijken bij veel Gildeleden in de smaak te zijn gevallen.

In tegenstelling tot de aankondiging in het vorige jaarverslag kon de uitgave van de jaarlijkse aanvulling op de Basiscursus Vrijwillig Molenaar door omstandigheden geen doorgang vinden. De voorgenomen uitgave van het hoofdstuk 10 over de veiligheid zal naar verwachting in 2000 plaatsvinden. Als gevolg van de vertraging moest ook de geplande publicatie van hoofdstuk 7 over de praktische vaardigheden worden uitgesteld.

In de samenstelling van de lesstof- en redactiecommissie is een wijziging gekomen als gevolg van het aftreden van Tinus Verwijmeren, die het bestuur in de twee commissies vertegenwoordigde. Het ligt in de bedoeling de ontstane vacature spoedig in te vullen, zodat de gewenste afstemming van de werkzaamheden van de beide commissies op het beleid van het bestuur gerealiseerd kan worden. De eerder genoemde statuten kunnen daarbij een hulpmiddel zijn.

Tot slot

In het afgelopen jaar zijn er binnen de vereniging ontwikkelingen geweest, die erop wijzen dat er nagedacht wordt over hetgeen er tot nu toe tot stand is gekomen en wat er mogelijk verbeterd kan worden. De kritische beschouwing van de opleiding is hier een voorbeeld van. Alles bij het oude laten is een mogelijkheid, maar onderzoeken of het beter kan is een uitdaging die het bestuur graag aan wil gaan. Daarbij is de verandering geen doel op zich, maar wordt verandering gezien als voorwaarde voor vooruitgang. In het volgende jaarverslag kan duidelijk worden of wind mee in wind tegen verandert, als je de andere kant op wilt...

[1]) Gildebestuur: Gerard Sturkenboom, Gerard Barendse, Boudewijn van Weel, Bert van Uffelen en Andreas de Vos

[2]) Gildebriefredactie: Peter de Moes, Gerrit Pouw en Jan van der Vlies

[3]) Lesstofcommissie: Bart Dooren, Peter de Moes, Gerrit Pouw en Jan van der Vlies

B.A. van Weel, secretaris GVM

Financieel overzicht 1999

Onze penningmeester, Gerard Barendse presenteert hierbij aan de Gildebrief het laatste 'financiële' overzicht vóór zijn afscheid als bestuurslid. Hij is er trots op bepaald geen failliete boedel na te laten en het Gilde op te zadelen met een 'luxe probleem'. Aan zijn opvolger de schone taak om weer wat geld weg te werken.

BALANS PER 31 DECEMBER 1999

Activa	31/12	1/1
Duurzame middelen:		
Artikelen	3.000	3.000
Materiaal bliksembeveiliging	100	100
Kantoormachines	3.004	4
Promotiescherm	1.150	2.050
Liquide middelen:		
Girorekening	18.913	11.055
Spaarrekeningen	59.144	52.073
Girorek. verz.	8.536	10.109
Spaarrek. verz.	14.417	8.227
Vorderingen:		
Te ontvangen rente	-	4
Opbrengst advertenties	1.465	1.760
Vooruitbet. verz.	19.403	16.671
Uitgeleende gelden:		
Cursuscommissie	2.665	2.665
	131.797	107.718

Passiva	31/12	1/1
Schulden:		
Vooruitontv. contributie	43.521	38.188
Vooruitontv. verz.	26.468	24.691
Porti, verzendkosten	2.159	1.480
Drukwerk e.d.	8.100	105
Vergaderkosten	256	242
Kantoorbehoeften	-	34
Reiskosten	1.725	1.324
Bijdragen aan afdelingen	6.067	4.746
Ledenadministratie	275	-
Contactdag	-	237
Telefoon	45	50
Doorbetaling verz.gelden	-	634
Representatiekosten	44	79
Bliksemafleidercontroles	26	-
Theoriecursus	-	10.838
Kruisposten	17	42
Watermolenaarscursus	-	293
Kosten betalingsverkeer	656	471
Kosten HACCP	3.000	-
Diversen	194	-
Eigen vermogen:		
Fonds ongedekt risico	1.975	2.225
Biotoopfonds	7.103	5.157
Weerstandsfonds	30.166	16.882
	131.797	107.718

WINST EN VERLIESREKENING OVER 1999

	Begroot 1999	Werkelijk 1999	Begroot 2000
Ontvangsten:			
Contributies	48.000	57.083	61.800
Verzekeringspremies	30.000	36.118	35.000
Ontvangen rente	1.000	1.284	1.500
Verkoop artikelen	9.000	12.882	14.000
Opbrengst advertenties	1.800	2.040	2.000
Subsidie RDMZ	-	25.300	-
Giften	-	250	-
	89.800	134.957	114.300

	Begroot 1999	Werkelijk 1999	Begroot 2000
Uitgaven:			
Vergaderkosten	2.400	2.423	2.400
Porti, verzendkosten	6.500	9.210	7.500
Drukwerk e.d.	30.000	37.990	30.000
Kantoorbehoeften	200	270	400
Reiskosten	7.500	7.105	10.000
Ledenadministratie	300	525	1.500
Contactdag	2.000	3.155	2.000
Bijdragen aan afdelingen	9.000	9.241	10.000
Collectieve WA-verz.	3.000	2.626	3.500
Telefoon	200	120	500
Doorbetaling verzekering	25.000	25.348	27.000
Kosten i.v.m. verzekering	2.000	1.935	2.000
Representatiekosten	500	150	500
Bliksemafleidercontroles	1.400	531	2.000
Kosten entreepakket	1.500	1.922	2.000
Watermolenaarscursus	2.000	755	1.500
Theoriecursus	20.000	9.476	20.000
Kosten betalingsverkeer	-	708	1.000
Diversen	500	416	1.000
Kosten 1000-ste geslaagde	2.000	3.735	-
Kosten HACCP	2.000	3.000	2.000
Begeleiding instructeurs	2.000	-	2.000
Afschrijving scherm	-	900	-
Afschrijving computer/printer	-	96	-
PR-kosten	-	36	1.500
Instructie-/promotiemateriaal	-	-	7.000
Lesbrieven (watermolen)	-	-	3.000
	120.000	121.673	140.300
Resultaat:	-30.200	+13.284	-26.000

Mededelingen van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde

En de mulder, hij maalt voort. Malen met de wind. Ogenschijnlijk is er niets veranderd in al die eeuwen: het billen van de stenen en het afstellen van het werktuig. Maar daarmee houdt de vergelijking dan ook op. De jonge molenaar van nu speelt als een eigentijdse kleine zelfstandige zijn rol, midden in het complexe hedendaagse economische systeem. De molenaar koopt zelf in en moet zelf de kennis bezitten om het juiste graan op de molen te krijgen. Subsidies, premies, regelgeving, reclame, publiciteit, het zijn termen, die in de bedrijfsvoering een centrale plaats innemen of gaan innemen.

Vooral de regelgeving, zoals HACCP, Hygiënecode, Verpakkingsconvenant, DON (Fusarium toxinen in graan), Arbowet en Hinderwet gaan de ambachtelijke korenmolenaar in de nabije toekomst parten spelen. Niet alleen de professionele korenmolenaar, maar ook de vrijwillige korenmolenaar zal hiermee te maken krijgen of zit er al middenin.

Het AKG is al geruime tijd bezig orde op zaken te stellen en de nodige maatregelen te nemen om straks aan al die eisen te kunnen voldoen, zodat de continuïteit van het maalbedrijf gewaarborgd blijft.

Om ook de vrijwillige korenmolenaar te helpen heeft het AKG in samenwerking met het GVM de toelatingseisen voor het lidmaatschap van het AKG aangepast. Daardoor wordt het voor de vrijwillige korenmolenaar mogelijk, als lid van een groter geheel, te malen en mee te draaien in dat geheel. Als individueel molenaar kan hij de kosten niet meer opbrengen.

Wat kunt u doen? U schrijft u in als aspirant-gezel of aspirant-meestermolenaar en moet dan aan de volgende eisen voldoen:

a. U dient in het bezit te zijn van het getuigschrift 'vrijwillig molenaar' of als vrijwilliger gedurende twee jaar op een malende korenmolen werkzaam te zijn geweest.

b. U dient de vakcursus voor molenaar of een gelijkwaardige opleiding met goed gevolg te hebben doorlopen.

Na uw aanmelding als een aspirant-gezel of een aspirant-meestermolenaar beslist het Dagelijks Bestuur op basis van de door u overlegde gegevens over uw toelating als lid. Een ballotagecommissie oordeelt, of u voor gezel of meestermolenaar in aanmerking komt.

Het schild verkrijgt u door het betalen van licentierechten, waarmee u tevens recht krijgt op het gebruik van verpakkings- en reclamemateriaal, recepten en receptuur, hulp voor winkelinrichting en bevoorrading. Kosten van de licentie zijn *f* 150,=, die in mindering worden gebracht op de omzetafhankelijke bijdrage, die *f* 0,25 per 100 kg bedraagt tot een maximum van *f* 500,=. Het lidmaatschap bedraagt *f* 120,= per jaar.

Meer inlichtingen kunt u inwinnen bij de secretaris van het AKG op tel/fax 0344-602198 of elke vrijdag op het secretariaat, tel/fax 010-4343691.

A.E. van der Voet, secretaris AKG

Over opleiding, examens en een oude koe

Wie, net als ik, in het onderwijs zijn dagelijks brood verdient en een deel van zijn vrije tijd doorbrengt op molens, zal ongetwijfeld met belangstelling de discussie in de Gildebrieven over een andere opzet van het examen voor vrijwillig molenaar volgen. Veel van wat daar gezegd is, spreekt me erg aan en vormt min of meer de aanleiding voor dit artikel, waarin ik wil proberen concrete voorstellen te doen.

Ter geruststelling van eventueel meelezende leden van de examencommissie: ik ben géén leerling, wèl gediplomeerd, ben wèl Gildelid en heb ook het diploma korenmolenaar en ben daarnaast gastgevend molenaar, dus hopelijk word ik als gesprekspartner serieus genomen.

Moet dat nou?

Je kunt je natuurlijk afvragen, of deze discussie wel nodig is. Daarover wordt verschillend gedacht, zoals uit de reacties blijkt. We kunnen het met elkaar eens zijn, dat we een unieke formule hebben: bekwame vrijwilligers, die op vrijwillige basis nieuwe vakmensen opleiden, ondersteund door goed cursusmateriaal en vele faciliteiten. Dit moet zo blijven!

Maar volgens mij is dit het probleem: **alle inspanningen leveren te weinig geslaagde vrijwillige molenaars op!**

Om deze bewering te staven, heb ik een aantal Gildebrieven doorgespit om wat cijfermateriaal te verzamelen. In onderstaande tabel vindt u de uitkomsten.
De uitgebreide tabel met resultaten in de Gildebrief van juni 1997 biedt verder enige aanvullende informatie over een periode van 25 jaar. Hieruit komt overigens hetzelfde beeld naar voren als uit de cijfers van 1994-1999.

Jaar	totaal leden	geslaagd lid	lid in opleid.	groei lid i.o.	doet examen: aantal	%	geslaagd: aantal	%	gezakt
1994	1553	680	671	+ 22	36	5,4 %	30	83,3 %	6
1995	1597	700	694	+ 23	49	7,1 %	40	81,6 %	9
1996	1561	714	630	- 64	33	5,2 %	24	72,7 %	9
1997	1695	736	726	+ 96	39	5,4 %	29	74,4 % [1]	10
1998	1795	788	814	+ 88	31	3,8 %	23	74,1 % [2]	8
1999					35		30	85,7 %	5
1970-96							922	72,4 % [3]	351

[1]) niet 84,6 zoals vermeld in Gildebrief 98/3
[2]) niet 79,6, zoals vermeld in Gildebrief 99/2
[3]) volgens gegevens uit overzicht Gildebrief 97/2

Wat zeggen deze cijfers?

Op grond van deze cijfers vergaande conclusies trekken, is niet raadzaam, maar toch geven ze wel een bepaald beeld:

- Een percentage geslaagden van zo rond de 75% is eigenlijk erg matig: van elke 4 examenkandidaten zakt er 1. Hierbij zijn dan ook nog de herexamens meegeteld. Van zo'n score zou geen enkele school vrolijk worden. Integendeel!
- Vergelijken we de aantallen leden-in-opleiding met de aantallen examenkandidaten, dan zien we een zeer ongunstige verhouding: gemiddeld doet slechts ca. 5% van de leden-in-opleiding jaarlijks mee aan de examens.
  Een jaarlijkse deelname van minimaal 15 à 25 % van de leerlingen aan het examen lijkt mij een veel gezondere situatie.
- Alle opbrengst is nog geen winst; we zien, dat er over de periode 1994-1998 in totaal 146 leden-in-opleiding zijn geslaagd. Echter: het aantal geslaagde leden groeide maar met 108 (namelijk van 680 naar 788).

Kortom: er zijn weliswaar veel leden-in-opleiding, maar de doorstroming van deze categorie naar gediplomeerde leden is veel te gering.

Langzame leerlingen en eeuwige studenten

Behalve goed gemotiveerde, vlotte leerlingen zijn er kennelijk ook veel leerlingen, die erg lang over hun opleiding doen of zelfs tot de categorie 'eeuwige studenten' moeten worden gerekend.

Langzame leerlingen.

Hoewel in veel gevallen de lange duur van de opleiding zal worden veroorzaakt door de leerling zelf (te weinig gemotiveerd, drukke baan, te vaak afwezig, studie enz.), biedt de opleiding op zichzelf ook alle gelegenheid er lang over te doen. Verplichtingen zijn er vrijwel niet, maar echte stimulansen ook niet.

De opleiding is niet erg gestructureerd. Je moet zelf je planning maken (zoals bij het 'Studiehuis'? - red.) en toewerken naar een moment om examen te gaan doen. Voor sommige mensen is dat ideaal, voor velen zal dat de neiging om een beslissing nog even uit te stellen stimuleren. Je hoeft immers niets? En niemand zit je achter je vodden om op te schieten.

Behalve dat kan het examen een drempel vormen en dus een reden voor uitstel. Alle theorie te moeten bestuderen vraagt veel tijd en discipline. In korte tijd alles (weer) goed in je hoofd stampen is zelfs voor mensen, die gewend zijn aan studeren, een flinke klus. Dus zeker voor mensen, die niet van lezen houden, maar liever met hun handen werken.

Eeuwige studenten.

Voor hoeveel mensen is de status 'lid-in-opleiding' een permanente status geworden? Wie zich ooit aanmeldde als lid-in-opleiding, kan vervolgens, al of niet na enkele keren gezakt te zijn, besluiten geen examen meer te doen, maar wel lekker te blijven zitten op de molen, waar men het prima naar zijn zin heeft (en veel molenaars zijn maar wat blij met zo'n ervaren hulp!). Hij staat nog steeds te boek als lid-in-

opleiding, maar heeft niet echt meer plannen om examen te doen. Een onderzoekje in de ledenadministratie kan dit beeld mogelijk bevestigen.

Zulke 'leden-in-opleiding' zijn eigenlijk helemaal niet meer in opleiding en dus is het veel overzichtelijker voor deze groep een aparte categorie in het leven te roepen, b.v. 'gezel' of 'assistent-molenaar'. En omdat het hier mijns inziens om een aanzienlijk aantal leden gaat, die we bij het Gilde niet graag willen missen, pleit ik er voor, deze groep toch iets meer te bieden dan 'alles of niets'. Maar daarover straks meer.

Verder moeten we hiermee ook vaststellen, dat we dus veel minder 'echte leerlingen' hebben dan de cijfers ons willen doen geloven. En dit kan mogelijk op termijn een tekort aan gediplomeerde molenaars tot gevolg hebben, als de huidige oudere generatie er mee stopt.

Uitgangspunten

- We moeten voorkomen uit misplaatste veranderingswoede het kind met het badwater weg te doen. Wat goed is, laten we ongewijzigd en dat gebruiken we als uitgangspunt voor verbeteringen. Het is dus zeker niet de bedoeling, alles op zijn kop te zetten: dat roept bij velen weerstand op en maakt de kans van slagen alleen maar kleiner.
- Voorstellen voor verbetering moeten niet tot méér werk, maar zo mogelijk tot minder werk leiden.
- We zijn allemaal vrijwilligers en we laten ons in onze hobby niet dwingen. Zoek dus naar stimulansen en structuren, die als vanzelf geaccepteerd worden, omdat ze tot betere resultaten leiden. Wie echter op de oude voet voort wil gaan, moet dat kunnen blijven doen.

Mijn voorstellen voor verbetering betreffen twee zaken:
a. meer structuur brengen in de opleiding.
b. een andere wijze van examen doen.

Ad a: Meer structuur in de opleiding

Een leerling dwingen om op te schieten, zal weinig helpen. Maar hem een goede structuur aanbieden en over het opleidingstraject vooraf goede afspraken maken, lijkt mij zeker bevorderlijk om het tempo erin te houden.

Vandaar een aantal suggesties:

- Geef iedere leerling bij het lesmateriaal een taakkaart. Zet hierop alle theorie- en praktijkonderdelen en laat de instructeur steeds een onderdeel aftekenen, als hij/zij van mening is, dat de leerling dat onderdeel voldoende kent of beheerst. Je werkt zo veel gerichter en het stimuleert de leerling om het volgende stuk aan te pakken.
- Verplicht iedere leerling om een deel van zijn opleiding bij een tweede instructeur of een ervaren vrijwilliger te volgen. B.v. minimaal 100 tot 120 uur bij de 1e instructeur en 30 tot 50 uur bij de 2e instructeur. Ook de tweede instructeur/vrijwilliger tekent op de taakkaart de onderdelen af, die de leerling naar zijn/haar mening voldoende beheerst.
- Als de 1e instructeur of beide instructeurs van mening is/zijn, dat een leerling examen kan doen, dan dient de leerling het examen aan te vragen; zo niet, dan moet hij op zoek naar andere instructeurs.
- Bezoeken aan molens zijn zeer leerzaam: neem in de taakkaart op, dat minimaal 5 bezoeken moeten worden gebracht aan verschillende molentypen. Tijdens zo'n bezoek moet de leerling een checklist met aandachtspunten/vragen invullen en laten aftekenen. Deze lijst bespreekt hij daarna met zijn/haar instructeur.
- Maak een studieschema, waarin de diverse theorie- en praktijkonderdelen zijn opgenomen. Behandel deze in een logische volgorde (b.v. van makkelijk naar moeilijk, eerst het 'eigen' molentype, daarna andere e.d.). Door steeds een item van het studieschema aan de orde te stellen werk je zo samen gericht door alle lesstof en weet je precies, hoever je bent (N.B. de onderwerpen van dit studieschema vormen de basis voor de taakkaart).
- Maak bij elk (theorie-)onderwerp een aantal (meerkeuze-)vragen en stel de antwoorden beschikbaar. Daarmee kan de leerling ook zelf zijn theoriekennis toetsen.
- Ontwerp een aantal voorstellen voor de invulling van theorie-avonden. Geen strak keurslijf, maar wel zo, dat de belangrijkste onderwerpen in ieder geval aan bod komen.
  Hierbij aansluitend kan dan (centraal) ook instructie- en presentatiemateriaal voor de instructeurs worden ontwikkeld zoals dia's, platen, oefentoetsen e.d. En een cursist kan zich op dat onderwerp desgewenst enigszins voorbereiden.

Ad b. Een andere wijze van examen doen

Uitgangspunten: niet alles ineens examineren en grotere inbreng van de instructeurs.

Ook hier weer een aantal suggesties:

- Een leerling kan zich pas aanmelden voor het examen als de taakkaart geheel is afgetekend en de 1e instructeur of beide instructeurs, in onderling overleg, dit ondersteunen.
- Neem theorie- en praktijkexamens gescheiden af.
- Verdeel het theorie-examen globaal in twee delen: b.v. deel A: constructies en werking van de diverse molentypen en -bedrijven en deel B: het weer, onderhoud, goed molenaarschap en wat er verder van belang is. Men kan zich aanmelden voor óf alleen deel A, óf alleen deel B of beide tegelijk. In het studieschema kan rekening worden gehouden met deze verdeling, zodat de voorbereiding van de leerling synchroon loopt met de onderwerpen van het theorie-examen.
- Neem het theorie-examen mondeling af: organiseer dat 2x per jaar, landelijk of regionaal (afhankelijk van de aanmeldingen).
- Theorie-examens worden door 2 gecommitteerden afgenomen: een lid van de examencommissie en de eigen instructeur (voorkeur!) dan wel een andere instructeur of een tweede lid van de examencommissie. Méér kandidaten, dan ook meer tweetallen: alles kan in 1 dag.
- Introduceer de mogelijkheid vrijstellingen te halen: een voldoende voor een theorie-examen blijft bv. 2 jaar geldig. Dat stimuleert een leerling, om dóór te gaan!
- Alleen degene, die voor beide theorie-examens een voldoende heeft, kan praktijkexamen doen (dat kan dan korter, dus méér kandidaten op een examendag).
- Betrek de eigen instructeur bij het praktijkexamen (is in het onderwijs heel vanzelfsprekend). Examinatoren zijn dan: twee leden van de examencommissie en de instructeur.
  Als de instructeur de opdrachten aan de kandidaat geeft, kunnen de leden van de examencommissie de beoordeling en de verslaglegging verzorgen. Uiteraard behouden ze het recht ook zelf opdrachten te geven of vragen te stellen.
- Geef de instructeur ook een stem bij het vaststellen van de eindbeoordeling van het praktijkexamen. Een goede instructeur ziet zijn leerling niet graag zakken, dus zal hij niet lichtvaardig iemand aanmelden voor het examen. Maar hij wil ook zelf serieus genomen worden en zal m.i. daarom redelijk objectief kunnen meebeslissen over de beoordeling van het examen.

Deze opzet kost de eigen instructeur iets meer tijd dan voorheen, maar dat zal hij er graag voor over hebben. Voor de leden van de examencommissie levert het een behoorlijke tijdsbesparing op, verwacht ik. Verder denk ik, dat bij een goed samenspel tussen examencommissie en instructeurs het proefexamen kan vervallen. En dat scheelt weer heel wat tijd en werk!

Nog een diploma?

Eerder hebben we al geconstateerd, dat er kennelijk een groot aantal Gildeleden bestaat, dat met veel plezier en toewijding met zijn/haar molenhobby bezig is, maar dat geen plannen (meer) heeft om het diploma te halen. Vermoedelijk laten velen van hen zelfs regelmatig gedurende kortere of langere tijd, met instemming van de molenaar, hun molen draaien.

Of dat kan en mag is een andere vraag, maar we zouden hen niet graag missen op onze molens! Kunnen we deze groep enthousiastelingen iets méér bieden dan alles of niets?

Mijn voorstel is: bied hun de mogelijkheid, een (beperkt) diploma te halen, zodat het mogelijk en verantwoord is, dat ze alleen op hun eigen molen zelfstandig kunnen draaien.

De eisen, die je aan zo iemand wilt stellen, kun je precies omschrijven, evenals de beperkingen, die je wilt aanbrengen. Ze bestuderen alleen de voor hun situatie benodigde theorie en doen praktijkexamen op hun eigen molen of molentype. Als ze slagen, ontvangen ze een z.g. 'beperkt' diploma of een certificaat van bekwaamheid of iets dergelijks.

Waarschijnlijk begint een aantal mensen nu zorgelijk te kijken, want met dit voorstel haal ik een oude koe uit de jaren tachtig (uit Gelderland, meen ik) uit de sloot. Dit voorstel is immers al eens afgewezen?

Maar waar gaat het nu om? Om regels of om zoveel mogelijk vakkundig bemalen molens?

Als de praktijk zo is, dat velen op verantwoorde wijze 'hun' molen kunnen bedienen ook zonder diploma, dan is de stap naar een formalisering van die situatie langs de weg van een (eenvoudiger) examen toch niet zo'n grote? Zo houd je ook zicht op de zaak.

We kunnen de eisen en voorwaarden goed omschrijven en hoeven daarom niet bang te zijn voor wildgroei. Iemand kan toch heel goed omgaan met zijn eigen molen, ook als hij weinig tot niets van allerlei andere molens weet? Het verhaal van de allereerste geslaagde vrijwilliger, die met 32 jaar ervaring toch maar knap peentjes zweette, toen hij 'herexamen' deed, is wat dat betreft een leuke illustratie (Gildebrief 99/4). Toch zal niemand twijfelen aan zijn bekwaamheid om een molen te laten draaien!

Een aai van de molen?

Veranderingen worden meestal niet door iedereen met gejuich begroet. Maar soms moeten we wel veranderen, want de mensen veranderen. De volgende generatie molenaars dus ook. Of, om met de bekende beroepsmolenaar P.v.d.B. te Aa. te spreken: "Mijn generatie had een klap van de molen, de huidige generatie heeft een tik van de molen, maar de volgende generatie zal niet meer dan een aai van de molen hebben!".

We leven in een tijd van grote welvaart en er blijkt steeds weer geld te zijn om molens te restaureren, maalvaardig te maken of zelfs te herbouwen. Opleiding en examens zijn daarbij middelen (en zeker geen doelen!) om bekwame molenaars te krijgen, die nu en straks op verantwoorde wijze kunnen omgaan met deze dure erfgoederen. Dat is de zorg van het Gilde van Vrijwillige Molenaars en (de examencommissie van) De Hollandsche Molen.

Dus als er nu al een tekort aan molenaars dreigt, wat verwachten we dan van de generatie, die 'slechts een aai van de molen' heeft gekregen? Die laat zich niet overtuigen door het argument 'Zo ging het bij ons toch ook goed?' [hoe bedoelt u, met 374 gezakten in 29 jaar?]

Als we, zonder de kwaliteitseisen te verlagen, opleiding en examen moeten aanpassen om méér gediplomeerde molenaars te krijgen, dan moeten we dat niet uit de weg gaan. Veranderen doet het toch wel, ook al doen wij niets. We kunnen dat proces dan maar beter zelf sturen.

Kees Kammeraat
"De Schelvenaer" - Krimpen a/d IJssel

Naschrift redactie

Een kort commentaar op al die ingezonden stukken over de modulaire opzet van de opleiding:

1. Onze opleiding is niet te vergelijken met welk soort onderwijs in Nederland dan ook. Bij die opleidingen gaat alles verplicht volgens door het Rijk opgestelde eisen, zoals gekwalificeerde onderwijzers, examinatoren en inspecteurs.
2. Onze opleiding is louter gebaseerd op vrijwilligheid. De leerling, de instructeur, diverse besturen en ook de examencommissie werken op vrijwillige basis. In dat licht gezien is een percentage geslaagden van ca. 75% beslist hoog te noemen.
3. Onze instructeurs krijgen geen speciale instructeursopleiding. Zij melden zich vrijwillig aan en bepalen zelf, hoe zij instructie willen geven en aan wie.
4. De enige leidraad, die leerlingen, instructeurs, afdelingen en examinatoren hebben, bestaat uit de exameneisen en de daarop gebaseerde Basiscursus van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.
5. Hoe een vrijwillige molenaar zijn kennis verwerft, is niet van belang; het gaat om het eindresultaat.

Zeilmakerij van Neerven bv

opgericht 1925

van Neerven's MOLENZEILEN

'N BEGRIP VOOR DE MOLENAAR IN NEDERLAND,BELGIE EN DUITSLAND IN KATOEN,WK77 EN MARLON BOLUS ROOD

D.van Erpstraat 1
5341 AK OSS Nederland
Telefoon 0412-624028
Telefax 0412-627973

Sinds 1925

Wilt u als leerling een opleiding via modules volgen, zoek dan een instructeur, die u een dergelijke opleiding wil geven. Wilt u als instructeur opleiden via modules, ga uw gang. Maar eis dat niet van alle anderen.

Ook op de landelijke contactdag van het GVM op 6 november 1999 in Oirschot bleek er weinig enthousiasme in den lande voor een modulaire wijze van opleiden/examineren. Mede daarom heeft de redactie besloten om een artikel van Frank Terpstra, die al tweemaal eerder over dit onderwerp aan het woord kwam, niet te plaatsen. Wie daarvoor belangstelling heeft: het zal op de jaarvergadering van het GVM, op 1 april a.s., ter inzage liggen.

De redactie hoopt dan ook, dat over dit onderwerp nu het laatste woord is gezegd. De standpunten zijn genoegzaam bekend.

Twee reacties op "De burgemeester"

Dirk-Jan Abelskamp uit Warnsveld schrijft:

Met veel interesse heb ik het stukje gelezen over de burgemeester in Gildebrief 99/4. Om bij cursisten in opleiding verwarring over de burgemeester (in de molenkap) te voorkomen, leek het mij goed om op bovengenoemd stukje te reageren.

Ook ik leerde, dat de steunder (burgemeester) diende om doorbuigen of zakken van de windpeluw tegen te gaan. De conclusie van Marius Biesheuvel verwonderde mij dan ook zeer. Ik ben daarom in mijn boekenkast gedoken om e.e.a. na te pluizen.

Mijn conclusie daarna is: we hebben het goed geleerd en gezien indertijd. Anton Sipman geeft in zijn boek *Molenbouw* op blz. 389 als functie van de steunder: a. het in horizontale stand neergedrukt houden van de overring en b. het mededragen van de windpeluw en het overbrengen van een gedeelte van het gewicht ervan op de ring.

Wel noemt hij met naam drie molens, die geen steunder hadden/hebben, nl. de *muonts van Riniastate* te Blessum (thans verdwenen), de *Kogjesmolen* bij Warmond (beide kleine molens met dus een korte windpeluw) en een veel later gebouwde molen, de P van de Zijpe met een vlucht van 17.30 m. Deze laatste twee molens bestaan nog en dompen niet, voorzover ik weet!

Van Bussel geeft in zijn boek *Korenmolens* op blz. 78 als taak van de steunder aan: het tegengaan van doorbuiging van de windpeluw en gelijkmatige verdeling van de belasting op de overring.

In het *Groot Volkomen Molenboek* van Natrus, Polly en van Vuuren uit 1734 staat op o.a. de tekeningen F I, V en VI een duidelijke doorsnede van een steunder, waarbij goed is te zien, dat de overring gedeeltelijk in een keep in de steunder ligt om zijwaarts bewegen van de ring te voorkomen.

Ook in het *Volledig Molenboek* van Harte uit 1849 staat op blz. 97 een tekening, waarin de overring in de steunder is gekeept.

Waarschijnlijk heeft Marius Biesheuvel ergens gehoord, dat bij de bouw van een kap de steunder een halve cm vrij ligt van de overring. Bij volle belasting van het kaphout (plus as en wiekenkruis) gaan voeghouten en windpeluw zich 'zetten' en gaat de steunder meedragen.

Ter vergelijking: Bij de bouw van een standerdkast hangt de kast eerst alleen aan de steenbalk en raakt de onderkant de zetel niet. Na 'zetting' van het hout gaat de zetel ook meedragen en verkrijgt men de juiste gewichtsverdeling. Ook molenmaker Groot-Wesseldijk bevestigde deze gang van zaken en vertelde, dat een windpeluw wel degelijk doorbuigt, ondanks zijn zware afmetingen!

Conclusie

De burgemeester dient voor het meedragen van de windpeluw, het vlakhouden van de overring en het geven van een betere verdeling van de belasting op de overring.

Tenslotte nog iets over het dompen van de kap bij storm achter op het wiekenkruis:

a. Als er storm komt te staan achter op het wiekenkruis, is de molenaar in gebreke gebleven. Hij had deze hoogst ongewenste toestand moeten voorkomen door de molen op de wind te zetten.

b. Strak vastzetten van de staart bemoeilijkt het dompen.

c. Mijns inziens dompt een kap niet over z'n 'evenwichtslijn'. Dit is nl. onmogelijk, omdat de overring bij het halslager rust op de neuten of op de rollen van het kruiwerk. Die plaats ligt ver vóór de evenwichtslijn. Zou een kap dompen, dan blijft hij vooraan op z'n plek liggen. Hij zou alleen kantelen, als het achterkeuvelens omhoog zou komen.

Als het steenbord slecht is, zou de halssteen naar voren kunnen schuiven en de as 'meenemen'. De pen van de as zou dan onder de springbeugel wegschuiven en met wiekenkruis en al kiepen. De burgemeester helpt daartegen mogelijk iets, doordat hij de bovenzijde van de kuip raakt. De hulp van de burgemeester is echter veel minder, als hij de overring niet raakt, want dan moet eerst de ruimte tussen de steunder en de overring 'dichtraken', voordat hij gaat meedragen.

Voorlopig houd ik mij dus maar bij datgene, wat ik vroeger heb geleerd en als de meest logische functie van de burgemeester beschouw.

Dirk-Jan Abelskamp sr.

Peter de Moes en Gerrit Pouw schrijven onder de titel:

De burgemeester veroorzaakt problemen

Collega vrijwillig molenaar Marius Biesheuvel uit Kolham zit in Gildebrief 99/4 met de vraag, wat de steunder eigenlijk doet. Zie zijn bijdrage "De burgemeester". De uitleg, dat de steunder de windpeluw ondersteunt, overtuigt hem niet. Naar zijn mening voorkomt de steunder het voorover dompen van de kap bij storm van achteren.

"Altijd al een beetje eigenwijs geweest", schrijft hij ter geruststelling. Nou, dat laatste is natuurlijk vrij normaal. Het is zeer gezond om niet zo maar alles voor zoete koek aan te nemen. En eigenwijs zijn we allemaal. Het vervelende is alleen, dat die vrijwillige molenaars eigenwijzer worden, naarmate ze langer malen. Zelf ben ik al vijftien jaar malende en intussen stronteigenwijs. Doch dit terzijde.

Gewichtsverdeling

Marius Biesheuvel vraagt zich af, of de windpeluw de steunder wel nodig heeft. Nou, reken maar!

Via de windpeluw wordt de druk van het gevlucht en de bovenas (b.v. 6000 kg, géén grote molen) in drieën verdeeld over de beide voeghouten èn de steunder. Zodanig, dat elk der drie steunpunten dus 2 ton draagt. Zònder de steunder zouden de voeghouten elk de helft van de last

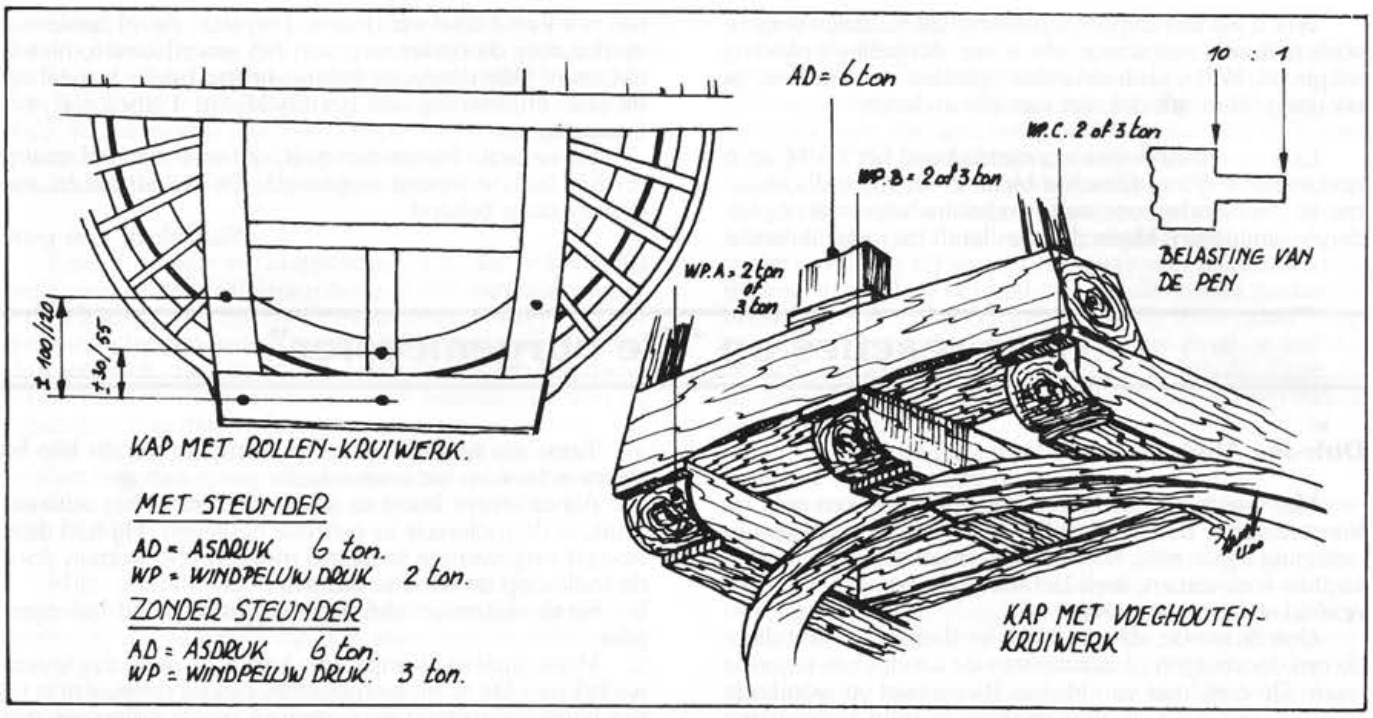

moeten torsen, in het voorbeeld dus 3 ton. Daar zijn ze niet geheel tegen bestand, doordat ze zo'n 80 tot 120 cm over de kruiring heen steken en zouden doorbuigen. Dit verhaal geldt niet allen voor een voeghoutenkruiwerk, maar voor alle kruiwerken op alle bovenkruiers. Ook de windpeluw zou op den duur licht doorbuigen, omdat hij z'n steun in het midden, juist ter plaatse van de zwaarste last, zou ontberen. Zelfs middenlijsten van standerdmolens buigen op den duur!

Omdat de steunder 40 tot 60 cm minder ver over de kruiring steekt dan de voeghouten, kan hij meer dragen. Dat is ook wel nodig, want in de loop der jaren wordt de steunder nog zwaarder belast, b.v. door verslechterende voeghoutkoppen. Die nette verdeling in drieën is maar theorie, die wordt in de loop der jaren steeds oneerlijker.

Het achtereind van de steunder gaat met een pen in en al of niet met een lip onder de steunderbalk. Deze verbinding steunder-steunderbalk lijkt Marius Biesheuvel "niet zo sterk".

Inderdaad, dat lijkt maar zo. De afstand windpeluw-kruiring is 2 tot 3 maal zo klein als de afstand kruiring-steunderbalk. De opwaartse kracht van de steunder op de steunderbalk is daarom navenant kleiner. Bovendien wordt deze kracht opgevangen op de plek, waar de steunder, voordat hij overgaat in de pen en de lip, nog zijn volle dikte heeft. We hebben op deze plek niet te maken met een belasting door buiging, maar met een afschuifkracht. Eikenhout heeft tegen deze kracht een tienmaal grotere weerstand dan tegen doorbuigen.

Wanneer er een lange spruit vóór het bovenwiel ligt (in Groningen slechts op één korenmolen het geval, nl. op de Eva in Usquert), is de steunderbalk niet aanwezig. In dat geval steekt het binneneind van de steunder met z'n volle dikte onder de lange spruit.

Sommige molens hebben wel drie steunders, o.a. *Veldkamp's Meul'n* in Bellingwolde, de *Noordermolen* in Noordbroeksterhamrik en alle molens in Winschoten, om er enkele in Groningen te noemen. Een enkeling heeft er twee, b.v. de *Eva* in Usquert (die Eva valt wel op, daar in Groningen!). Doch de overgrote meerderheid van alle molens in Nederland heeft één steunder.

En molens zonder steunder? Zouden die toch bestaan? "Denk van niet", zegt u nu wellicht.....

Oorzaak van zwaar kruien

Marius Biesheuvel schrijft ook nog, dat de steunder vrij moet liggen van de kruiring. Daarin heeft hij gelijk, zolang de bovenas en de roeden nog niet zijn gestoken. Wanneer de molenmakers b.v. bij restauraties de windpeluw en de voeghouten vernieuwen of een nieuwe kap opbouwen, laten zij doorgaans een ruimte van ongeveer een halve cm vrij tussen de steunder en de kruiring, zodat de steunder aanvankelijk de kruiring niet raakt (men steekt er tijdelijk b.v. een plaatje hardboard tussen of zo). Wanneer men dan later de bovenas en de roeden steekt, trekt men dat plaatje hardboard weg. Door het gewicht van bovenas en wiekenkruis buigen de voeghoutkoppen iets naar beneden door, waardoor de windpeluw iets zakt. De opengelaten ruimte verdwijnt en de steunder komt op de kruiring te rusten. Het nieuwe hout gaat zich 'zetten' en na korte tijd draagt de steunder ongeveer een derde van de last. Een dergelijk vrije-ruimte-foefje past men ook toe bij de opbouw van een standerdmolen. Daar laat men een ruimte van ca. 7 cm vrij tussen de voegburriebalken en de zetel. Deze ruimte wordt bij de verdere afbouw van de molen steeds kleiner door de grotere belasting en doordat ook daar het hout van de kast zich gaat zetten. Daardoor gaat de zetel tenslotte ook meehelpen met het dragen van de kast.

Zolang de voeghouten, de steunder en de windpeluw in beste staat verkeren en de last dus grofweg gelijkelijk verdelen, kruit het voeghoutenkruiwerk niet zwaar (mits men goed smeert!). Maar doordat het hout in de loop der jaren slechter wordt, tengevolge waarvan de voeghouten gaan doorbuigen of de voeghoutkoppen gaan inrotten, loopt de belasting van de steunder steeds hoger op, soms tot 80% à 90% van het totaal. De steunder belast dan z'n steunpunt op de kruiring veel te zwaar (bij een molen met een rollenkruiwerk kan dit zelfs breuk van de overring tot gevolg hebben!). En dàt nu is de oorzaak van zwaar kruien, al smeert men er een emmer vet op. Wanneer een voeghoutenkruiwerk dus, hoewel het goed wordt gesmeerd, zwaar blijft kruien, moet de molenmaker maar eens komen kijken. Als bij een (houten) rollenkruiwerk steeds weer rollen breken tijdens hun passage onder de steunder door, weet men daar ook, hoe laat het is.

Molens zonder steunder

Wanneer de steunder de windpeluw niet ondersteunt, moet hij wat anders doen, zo was de gedachtengang van Marius Biesheuvel. Hij hoorde van molenmaker Medendorp, dat er

Molen 'de Laeck' in Warmond. Geen steunder!

Molen 'De Hoop doet leven' tijdens de verplaatsing van Rijnsburg naar Voorhout. Geen steunder!

ooit een kleine molen zonder steunder was gebouwd, die al snel dompte. Dus kwam Biesheuvel tot de logische conclusie, dat de steunder bij storm achter op het wiekenkruis het vooroverdompen van de kap voorkomt (dat de kap zelfs tijdens het gekruid worden al zou dompen, blijft een opmerking voor zijn eigen rekening).

Hij heeft gelijk, dat de steunder bij wind achter op het wiekenkruis enige weerstand kan bieden tegen het vooroverdompen van de kap; zeker bij kleine molens.

Maar voorkómen? Neen, want er zijn minstens drie kleine molens in Nederland, die het tegendeel bewijzen, omdat die helemaal geen steunder hebben! Dat zijn, voorzover mij bekend:

De Lakermolen Warmond; vlucht 13,5 m. (pag. 17).
De Kok Warmond; vlucht 14 m. (voorplaat).
De Hoop doet leven Voorhout; vlucht 15 m. (boven).
Deze molens zijn zo klein, dat ze de steunder kunnen missen. Hun kappen zijn klein; de voeghouten liggen dichter naast elkaar en de gevluchten zijn ongeveer half zo zwaar als bij grote molens. En die molens malen al zo'n 200 jaar zonder steunder en volgens Biesheuvels (of Medendorps?) theorie hadden die kappen dus al lang naast de molens moeten liggen.....

Neen, kleine kappen worden tegen dompen of afwaaien beschermd met speciale domphaken. Daarmee voorkomt men, dat de kap, door welke oorzaak dan ook, kan worden opgelicht. Een zeer afdoend middel, veel effectiever, dan waartoe de steunder ooit in staat zou kunnen zijn.

Roosterhouten

Marius heeft het ook nog over de roosterhouten, die bij oudere molens zouden doorzakken en daardoor op de kruiring komen te liggen. Wel Marius, bij molens met een voeghoutenkruiwerk liggen de roosterhouten altijd op de kruiring. Dergelijke molens missen namelijk een overring, waarop de roosterhouten normaliter rusten.

Benamingen

Tenslotte nog iets over de juiste (of onjuiste) namen voor de steunder en de steunderbalk. De naam 'steunder' is algemeen Nederlands en zegt iets over z'n functie (hij steunt de windpeluw) en is daarom de beste naam. Streekwoorden als 'kalf' (Friesland), 'beer' (Gelderland) en 'burgemeester' (de Zaanstreek, maar inmiddels in heel Nederland in gebruik) horen feitelijk in hun eigen provincie thuis. Er zullen nog wel meer streekwoorden zijn. De term 'wethouders' is een modern modewoord. Het is niet meer dan een bijnaam, waarschijnlijk verzonnen door een boertige humorist, die de molenterminologie wilde opleuken.

De naam 'steunderbalk' (algemeen Nederlands) zegt ook iets over z'n functie: steun van de steunder. In Gelderland wordt hij ook 'tempelbalk' genoemd. In het noorden heet de steunderbalk ook 'stormbalk'.

Met de naam 'stormbalk' dacht men de steunderbalk een tweede functie toe te kennen: In theorie kan namelijk een zware storm achter op het wiekenkruis de bovenas zó ver vooruit duwen, dat de pen onder de springbeugel uitschiet. De bovenas dompt dan voorover (door de kracht van de storm achter op het bovenste end) met als gevolg zware schade aan het gevlucht, de kap enz.

De steunder zou dit onheil voorkomen, omdat die tijdig het bovenwiel (en daarmee de bovenas) tegenhoudt. Dit gaat echter alleen op, als de steunderbalk het bovenwiel tegenhoudt, vóórdat de pen onder de springbeugel is uitgekomen, maar daarvoor is de afstand tussen het bovenwiel en de steunderbalk meestal te groot..... Een functie van de steunderbalk als 'stormbalk' gaat in het algemeen niet op. De molenaars van vroeger lieten hun kostbaar bezit zeker niet afhangen van een stormbalk. Ze kruiden hun molen liever op de wind, want dan werkte de vang! Bovendien komt een stormbalk op standerdmolens en wipmolens al helemaal niet voor. Kennelijk had men aan zo'n extra voorziening geen behoefte.

Peter de Moes en Gerrit Pouw
van de lesstofcommissie

Zijn twee zwichtlijnen per zeil in de praktijk voldoende?

Jarenlang ben ik vrijwillig molenaar geweest op een kleine poldermolen, genaamd *De Hommel*[1], gelegen ten zuiden van Haarlem. Deze molen met een vlucht van 16,25 meter, heeft sinds de brand van 1967 vrijwel geen binnenwerk meer, draait daarom zeer licht en dus moet er nogal snel worden gezwicht.

Wat mij bij de zeilen van deze molen altijd is opgevallen, is het misplaatst zijn van de zeilvoering, waarbij alleen de linker-onderpunt wordt weggerold, de zogenaamde 'duiker'. Dit staat bij "De Hommel" uitgesproken lelijk, voornamelijk, doordat de onderste zwichtlijn zo laag is aangebracht, dat het zeil niet mooi kan worden weggerold.

De zomer- en winterzeilen van deze molen hebben, ondanks de kleine vlucht, elk drie zwichtlijnen. Sinds enige jaren ben ik hier geen molenaar meer, maar bij een eventuele vervanging van de zeilen van deze molen zou ik pleiten voor twee zwichtlijnen per zeil.

Maar nu het volgende: sinds drie jaar heb ik de eer met de Bovenmolen van de driegang te Leidschendam te malen. Deze molen heeft een vlucht van 28.40 meter en is bovendien uitgerust met fokken. Qua vlucht en wieksysteem zijn er dus enorme verschillen met "De Hommel". Verder is deze schepradmolen geheel maalvaardig.

Maar deze molens hebben toch een overeenkomst: ook bij de Bovenmolen ontbreekt mijns inziens het nut van drie zwichtlijnen. Ten eerste zwicht je bij een molen met fokwieken altijd in grote blokken (iets, waar je na jaren 'Oud-Hollands' even aan moet wennen), maar bij de zeilen van deze molen blijkt dan de onderlinge verdeling tussen de zwichtlijnen bepaald ongunstig. De 'duiker' is in de praktijk niet nodig; de 'lange schuine' wèl. Maar als je gaat zwichten tot een lange schuine en daartoe dus hoektouw én onderste zwichtlijn losmaakt, houd je bij deze molen erg weinig zeil over. De 'lange schuine' is simpelweg te kort! Dit is een groot praktisch nadeel, juist omdat bij deze molen vaak nadrukkelijk moet worden gezwicht; niet alleen vanwege de fokken, maar vooral, omdat de tasting tijdens het malen nogal snel afneemt[2]. Niet zelden verdwijnen bij deze molen de zeilen na enige uren achter de smakhouten! Ook bij deze molen lijkt het mij dus het overwegen waard, om bij eventuele vernieuwing van de zeilen slechts twee zwichtlijnen toe te passen, maar dan wel met een andere plaats dan de huidige.

Collega Rob van Zijll van de Groeneveldse molen te Schipluiden stond enige jaren geleden kennelijk voor hetzelfde probleem: zijn molen (vlucht 25 meter, Oud-Hollands) heeft op de buitenroede twee fraaie zeilen, gemaakt door Eveline Pouw. Deze kregen op Robs verzoek twee zwichtlijnen. Als er voor de binnenroe nieuwe zeilen nodig zijn, gebeurt daarmee hetzelfde. Rob vertelde mij, dat zijn leermeester wijlen Jaap Slingerland (van de *Putmolen* te Aarlanderveen) op zijn molen nooit de 'duiker' toepaste. Nu was dat op deze - destijds met Dekkers en fokken uitgeruste - molen waarschijnlijk ook niet nodig; opmerkelijk is wèl, dat Slingerland, die het vak in de late jaren '40 leerde te Streefkerk, Rob ooit vertelde, dat de Streefkerkse molenaars meestal de onderste zwichtlijn afsneden(!); blijkbaar, omdat zij het nut van de duiker ook niet inzagen.

De vraag, die ik daarom wil stellen, is de volgende: hebben molens (en dan bedoel ik bij uitstek poldermolens) wel drie zwichtlijnen per zeil nodig? Volgens mij zijn in de praktijk twee stuks ruim voldoende. Ik ben benieuwd hoe andere vrijwillige molenaars hierover denken.

Aansluitend hierop nog dit: het lijkt mij zinvol, dat iedere vrijwillig molenaar die langere tijd met dezelfde molen maalt, kritisch naar zijn eigen 'zwichtgedrag' (en dus zijn zeilen) blijft kijken en eventuele nieuwe zeilen zonodig aan zijn specifieke wensen laat aanpassen. In ieder geval dien je bij het bestellen van nieuwe zeilen zeer alert te zijn op maat en uitvoering. Gaat daarbij namelijk iets mis, dan zit je voor jaren met de gebakken peren, of beter gezegd: met de verkeerde zeilen.

[1]) De naam "De Hommel" is omstreeks 1973 bedacht door de Zaanse molenaar C. Krijt Sr. In het polderarchief wordt deze molen steeds "De Kleine Molen" genoemd, omdat hij "De Kleine Polder" (het lage deel van de "Verenigde Grote en Kleine Polders") bemaalde.

[2]) De pomp van de Ondermolen heeft, met name op winterpeil, vrijwel geen tasting meer. Dus maalt de Middelmolen vrij snel de onderste boezem leeg en doet de Bovenmolen datzelfde met de bovenste tussenboezem. Het peil in die laatste boezem is na een paar uur lekker doormalen vaak meer dan een meter lager! In de praktijk wordt er bij deze driegang dan ook meestal flink wat water ingelaten om op een draaidag voldoende te hebben.

Leo Middelkoop

Fa. J. J. Vendrig & Zn.
GROOT- EN KLEINVERPAKKING

VENDRIG'S PAPIERENZAKKEN VOOR UW BAKKERSMEEL:

Wij leveren zakken van
1-30 pond.
Zakken van 25 kg.
Wit en bruin.
Het bedrukken van de zakken met uw eigen molen is mogelijk.
Bel geheel vrijblijvend voor onze concurrerende prijzen.

Julianalaan 15
3417 GJ Montfoort
Tel. 0348-471521
Fax. 0348-471512

Kettingkruiers in Nederland

door Peter de Moes

Overblijfsel van de pen van een kettingkruier in Cadzand, waarop mogelijk een klamp heeft gezeten (zie tekening).

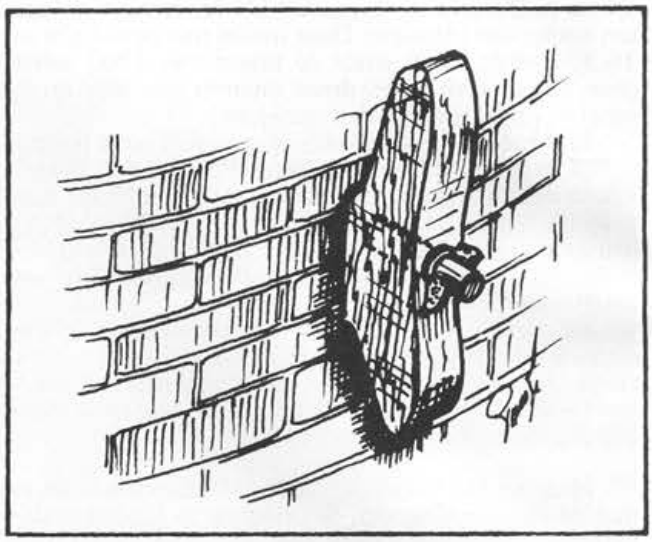

In de vorige Gildebrief stond op pag. 12 een foto van een stenen molenromp in Cadzand, Zeeuws-Vlaanderen. Daarop was te zien een zware pen, die in de molenromp stak. De vraag was: Waar diende die voor? (Zie foto hierboven).

De Gildebrief was bij wijze van spreken nog niet uit, of collega Jacques Herman, molenaar van o.a. de "Nooit Gedacht" in Cadzand, belde op. De foto betrof volgens hem niet de "Nooit Gedacht", maar de voormalige molen van Aalbrechtse, ook in Cadzand.

Die molen is ooit kettingkruier geweest. Hij was gebouwd in 1848, door een Vlaamse molenmaker. In 1931 is de molen van Aalbrechtse onttakeld, maar de romp is blijven staan - met z'n ijzeren pennen in de romp. "En", aldus Jacques, "niet alleen in Cadzand heeft een kettingkruier gestaan....."

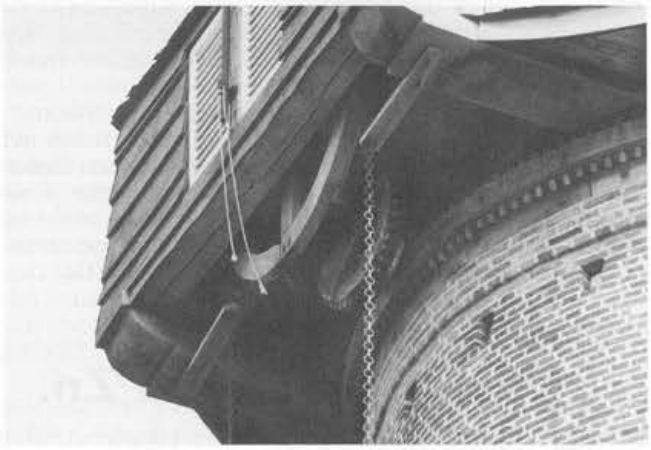

Evergem (Oost-Vlaanderen). De 'Gerardsmolen': gerestaureerd kruimechanisme buiten de romp onder de verlengde kap.

Vlaamse invloed

Want behalve de stenen grondzeiler in Cadzand waren er ook kettingkruiers in Hoofdplaat, Sas van Gent en IJzendijke. In Hoofdplaat heeft een ronde stenen

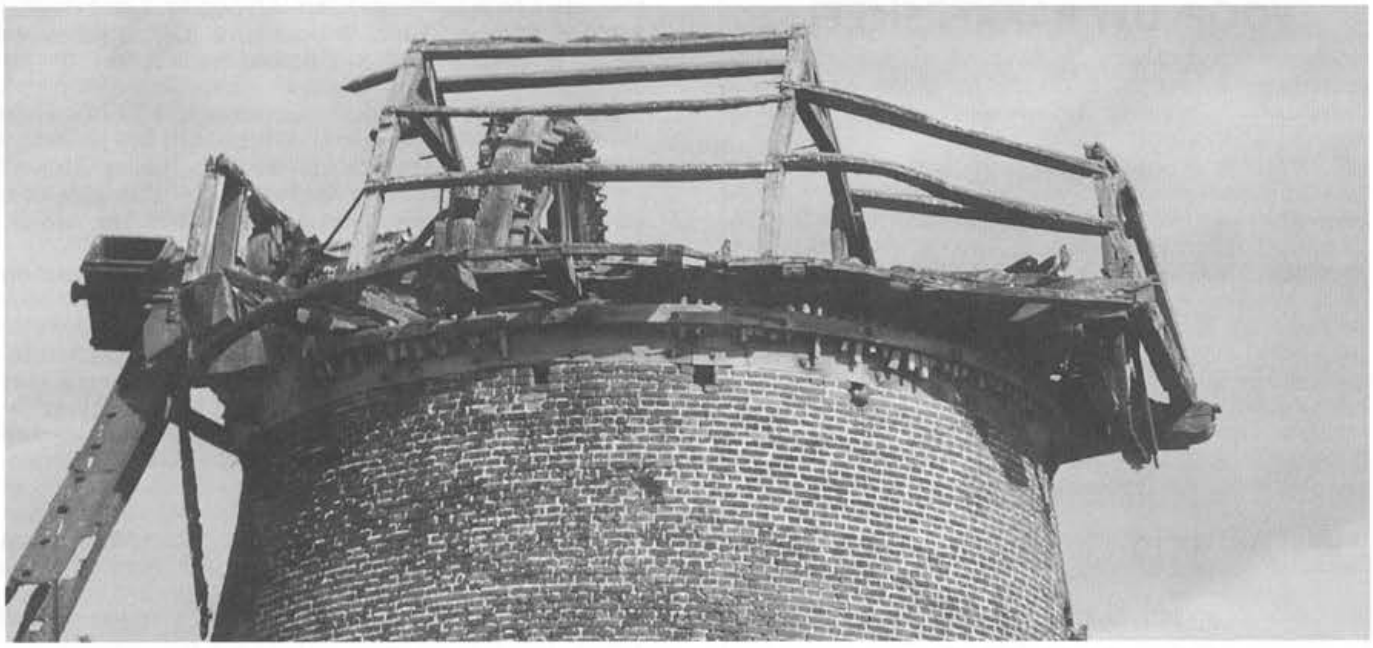

Brecht (Antwerpen). Het achterkeuvelens steekt ver buiten de romp. Daaronder hing het kruimechanisme. Rond de romp zijn de houten kammen op de tandheugel als rotte kiezen zichtbaar.

Bembridge Mill op het eiland Wight. De enig overgebleven molen op dit eiland. Geen staartkruier, maar een kettingkruier.

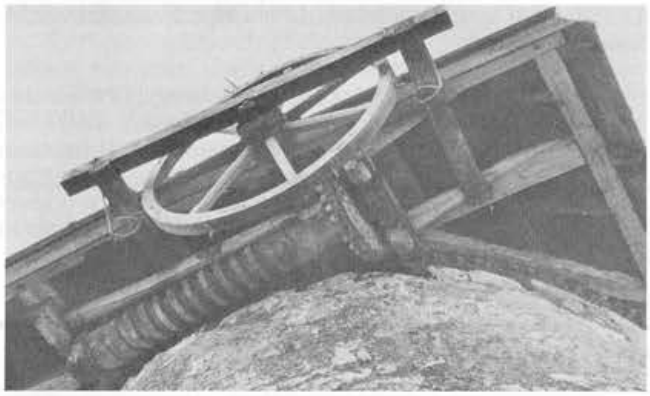

Bembridge Mill. De kettingkruiing in z'n eenvoudigste vorm. De draaiing van het gaffelwiel geschiedt via een houten (!) wormwiel naar de houten kammen op de tandheugel.

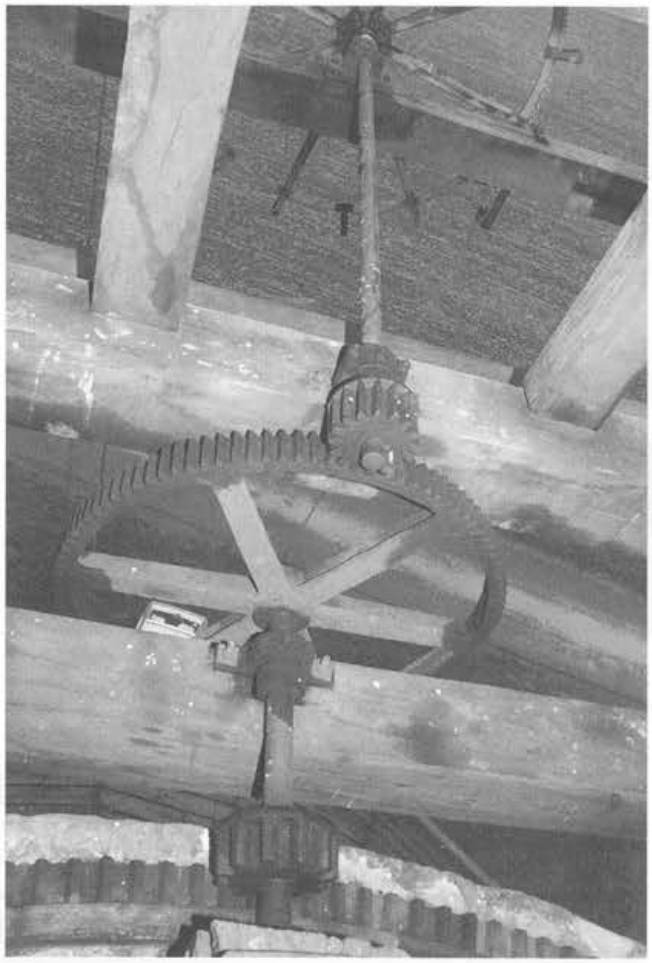

Minden (Nordrhein-Westfalen). 'Rodenbecker Mühle': simpele vertragende overbrenging van het gaffelwiel (boven) naar de tandkrans in degelijk gietijzer. De tandkrans ligt op de bovenrand van de romp.

grondzeiler gestaan. In Sas van Gent bestaat nog de stenen achtkante romp en in IJzendijke staat een voormalige grondzeiler, die later tot stellingmolen is verhoogd. Deze laatste molen werd in 1945 kapotgeschoten, maar in 1965 en in 1982/83 volledig gerestaureerd. (Zie achterplaat).

Bovengenoemde molens zijn gebouwd als kettingkruiers. Maar ze moeten al vroeg tot staartkruiers zijn omgebouwd, want zelfs de oudste foto's vertonen al een staart. Kennelijk zag men in Zeeuws-Vlaanderen geen brood in de kettingkruierij.

Hoe kwamen ze daar? Niet ver van Zeeuws-Vlaanderen, in de Belgische plaatsen Aarschot (Brabant), Blanden (Brabant), Brecht (Antwerpen), Doel (Oost-Vlaanderen), Evergem (Oost-Vlaanderen), Nijlen (Antwerpen) en Wilrijck (Antwerpen) zijn eveneens kettingkruiers gebouwd. Van deze is slechts de molen van Evergem nog compleet en maalvaardig. Er moet dus in de loop van de 19e eeuw, ruwweg ten noorden van Gent een lichte kettingkruierepidemie zijn uitgebroken, die zich via de Belgische molenmakers tot bij hun buren in Zeeuws-Vlaanderen heeft verspreid.

De kettingkruier

"In het begin van de 18e eeuw is in Engeland de kettingkruier uitgevonden", lees ik in een Engels boek..... Ja ja. In Gelderland zal men er hartelijk om lachen, want in de torenmolen van Zeddam past men hetzelfde kruiprincipe al toe sinds de 15e eeuw! - zij het binnen en boven in de molen en niet buiten de molen en beneden. De 18e-eeuwse, Engelse versie beloofde aanvankelijk een flinke verbetering van de reeds lang bestaande staartkruiing. Deze bestond in z'n eenvoudigste vorm uit een rond de bovenste rand van een meestal stenen romp aangebrachte tandheugel van houten kammen. Daarin greep een klein kamwiel, dat via een vertragende overbrenging verbonden was met een gaffelwiel. Daaraan hing een lange ketting zonder einde tot boven de belt of de stelling. Het geheel was buiten de romp onder het achterkeuvelens aangebracht, dat daartoe tameliijk ver buiten de romp stak.

De molenaar kon de molen zonder al te grote inspanning kruien door hand over hand aan de ketting te trekken. Na het kruien haakte men de ketting strak vast aan één of meer daartoe bestemde pennen in de romp (dergelijke pennen 'sieren' nog altijd de molenromp in Cadzand!). Het was de enige manier om de kap enigszins tegen heen en weer raggen en mogelijk zelfkruien te behoeden.

Juist dat laatste bleek één van de mogelijke oorzaken, waardoor de kettingkruiers het moesten afleggen tegen de staartkruiers.

Toen de kettingkruier werd 'uitgevonden', had de staartkruiing z'n betrouwbaarheid ruimschoots bewezen: de lange en de korte spruit maakten deel uit van de kapconstructie, die als het ware werd gegrepen door de staartbalk en de schoren, wanneer er werd gekruid. Het straalde een en al degelijkheid uit. De constructie was simpel en er kon weinig misgaan. De molenaar, die *altijd*, in feite 24 uur per dag, moet kunnen kruien, kan erop vertrouwen.

De kettingkruier maakte weliswaar de gehele staart overbodig, maar leek (of was) veel minder degelijk. Een tandkrans van zo'n 150 houten kammen, vertragingswielen, een gaffelwiel e.d.: allemaal storingsgevoelige onderdelen. Eén kapotte kam en de molenaar kon niet meer kruien.

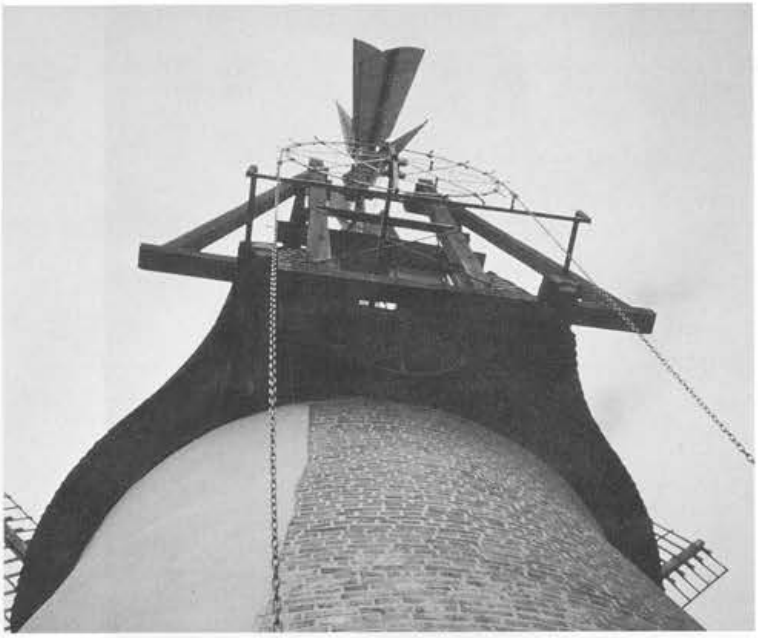

Lahde (Nordrhein-Westfalen). 'Klostermühle': zelfkruiing met de mogelijkheid tot handmatig kruien via de ketting.

Bovendien kon men de kap van een staartkruier via de bezet- en de kruiketting veel beter verankeren, waarmee men het raggen tot een minimum beperkte. Met de lange afhangende ketting van de kettingkruier lukte dat niet al te best (mogen we aannemen), ook al legde men (in Evergem) de ketting kruislings vast. Het gevolg was, dat de heen en weer bewegende kap de kammen van het kruimechanisme continu belastte. Vooral, wanneer de kap met een rollenkruiwerk was uitgerust. Kortom, de kettingkruier had meer na- dan voordelen. Toch bestaan ze hier en daar nog wel in de ons omringende landen.

De zelfkruier

Van handbediening met een kettingkruier naar volautomatische zelfkruiing was nog maar een kleine stap. De kettingkruier inspireerde Edmund Lee al in 1745 tot de uitvinding van de windroos, ons wel bekend. Zodra de windrichting veranderde, kruide de windroos, die via een extra vertragingsmechanisme de beweging overbracht op de *ijzeren* tandheugel rond de romp, de kap op de wind. Dit bleek een zeer waardevolle hulp voor de bezige molenaar, die nu niet meer zelf hoefde te kruien. Al snel werd de windroos een karakteristiek kenmerk op Engelse molens. Noord-Duitsland, Denemarken en de overige Scandinavische landen volgden.

In ons land zag men er bijzonder weinig in. Slechts in de provincie Groningen zijn er tussen 1891 en 1904 een zevental zelfkruiers geweest. Toch bestaan er in Nederland nog twee. De ene is de pas gerestaureerde spinnekopstellinghoutzaagmolen in Wedderveer. De andere is in 1977 geïmporteerd uit Weener in Oost-Friesland en staat in Nijeveen, Drente.

De bliksemafleidercontrole in 1999

In 1999 waren er in het begin van het jaar weinig aanvragen voor controles op de bliksemafleiderinstallaties. Veel kwamen er echter binnen na afloop van het controleseizoen. Dit seizoen loopt ongeveer van april tot oktober. Ook in de herfst- en wintermaanden wordt er echter wel eens een controle uitgevoerd.

Het gevolg van een en ander was, dat er het afgelopen jaar slechts 7 controles plaatsvonden, terwijl er voor het nieuwe seizoen al 19 aanvragen op de lijst staan. Zeven aanvragen in 1999 vervielen, omdat òf de installatie net was vernieuwd, òf bij navraag bleek, dat de bij de vorige controle aangegeven gebreken nog steeds niet waren verholpen. Een volgende controle heeft dan geen zin. Overigens is het onverantwoordelijk om geconstateerde gebreken niet te verhelpen.

Ook het afgelopen jaar zijn er weer enkele inslagen gemeld. Doordat de installaties goed werkten, zijn die inslagen goed afgelopen. Neem dus geen risico's. Bij de uitgevoerde controles werden meestal de gebruikelijke mankementen geconstateerd, zoals een slechte doorverbinding tussen de roeden onderling en die tussen de roeden en de as, slechte klemmen op de flexibele kabel tussen ringleiding en roeden, te hoge aardingsweerstand. Meer dan eens moest de aanleg van een potentiaalvereffening worden aanbevolen.

Voor nieuwe Gildeleden even een uitleg over het nut van de bliksemafleidercontrole. Drie controleurs verrichten op aanvraag van Gildeleden, die een molen bemalen, de controle op die molen. De controleur hebben ieder een eigen district: noord, midden en zuid. Zij controleren de afleiderinstallatie volgens de voorschriften van de norm NEN 1014 en maken van hun bevindingen een rapport, waarin staat aangegeven, wat er dient te worden verbeterd.

De controleurs zijn deskundig en onpartijdig en letten extra op speciale eisen, waaraan een bliksemafleiderinstallatie van een molen moet voldoen. Tijdens de controle moet o.a. het wiekenkruis worden gedraaid, omdat de weerstand tussen de roeden onderling en die tussen de roeden en de as moet worden gemeten. Afgelopen zomer controleerde een monteur van het installatiebedrijf de installatie op mijn molen. Hij was bijna klaar, toen ik bij hem kwam. Hij verklaarde, dat alles in orde was. Op mijn vraag, of hij het wiekenkruis ook had doorgedraaid en doorgemeten, zei hij, dat hij wel vaker molens controleerde en dat nooit deed, omdat het niet hoefde. Ik heb hem zijn spullen weer laten ophalen en alsnog het kruis laten controleren. Verplicht volgens NEN 1014!

Mijns inziens is het een goede gewoonte om de vier jaar een Gildecontrole te laten uitvoeren en de controles van de installateur daar tussendoor te laten uitvoeren. Men heeft dan redelijke zekerheid, dat de installatie in goede staat verkeert. De Gildecontrole kan alleen door Gildeleden worden aangevraagd. Deze is gratis als service van het Gilde aan haar leden.

Gang van zaken bij keuringsaanvraag en controle

De aanvragen voor een controle dienen te worden verzonden naar de coördinator. Dat is de heer D.J. Abelskamp, Laan 1940-1945 no. 2, 7231 GL Warnsveld.

De aanvrager is de vrijwillig molenaar van de molen en hij moet Gildelid zijn. Voor de aanvraag kan het hieronder afgedrukte formulier dienen. Het is van belang, dat daarop alle gevraagde gegevens worden opgegeven, zoals de adressen van de molen, de molenaar en moleneigenaar met hun telefoonnummers. De molen moet makkelijk te vinden zijn en de vrijwillig molenaar moet makkelijk te bereiken zijn. Daarom moet de aanvraag schriftelijk worden ingediend.

Vermelden:

- Naam, adres en telefoonnr. van de vrijwilliger
- Het adres van de molen

- Naam en adres van de eigenaar (i.v.m. toezending rapport)

De aanvragen worden per regio gebundeld, zo mogelijk in groepjes van vier molens, zodat zo'n groepje op één dag door de controleur kan worden afgewerkt. Neem daarom contact op met collega-molenaars bij U in de buurt en probeer ook hun molens in een controlebezoek te betrekken. Dit om kilometerkosten te beperken. Uw aanvragen worden door de coördinator aan de regiocontroleur toegezonden.

Afspraak controledatum

De regiocontroleur maakt telefonisch een afspraak met de vrijwillig molenaar over datum en tijd van het controlebezoek. De vrijwilliger dient bij dit bezoek aanwezig te zijn i.v.m. het ronddraaien van het gevlucht.

Verzending meetrapporten

De controleur stuurt de rapporten naar de coördinator, die ze vermenigvuldigt en kopieën stuurt naar de moleneigenaar, de vrijwilliger en naar De Hollandsche Molen. Eén afschrift blijft in het archief.

Een goede bliksemafleiderinstallatie kan van levensbelang zijn voor Uw molen. Maak daarom gebruik van de onpartijdige en deskundige keuringsmogelijkheid, die het Gilde U biedt.

Aanvraagformulier

Ondergetekende: .....

Naam: .....

Adres: .....

Postcode en Woonplaats: .....

Telefoon: .....

vraagt hiermede een bezoek aan voor het controleren van de bliksemafleiderinstallatie van de molen:

Naam: .....

Adres: .....

Standplaats: .....

De molen is eigendom van:

Naam: .....

Adres: .....

Postcode en Woonplaats: .....

Nader bericht van de regiocontroleur wordt afgewacht.

Datum: ..... Ondertekening: .....

Jaarverslag 1999 van de afdeling Gelderland van het GVM

Wanneer het stil is en niet waait en de molen niet meer draait, dan ziet men hier en daar bij hopen allemaal boeren en bakkers lopen, roepende met veel misbaar: "Waar duvels zit die molenaar?"

Een aardig rijmpje uit de oude doos. Maar in 1999 toch niet meer van toepassing. Boeren en bakkers zijn al lang niet meer afhankelijk van de molen en zijn molenaar. Het aantal beroepsmolenaars is op de vingers van een hand te tellen. Toch draaien er nog veel Gelderse molens regelmatig. Gelukkig zijn er voldoende mensen, die een deel van hun vrije tijd besteden op en aan dit unieke werktuig. Het verzorgen van de opleiding tot vrijwillig molenaar is de hoofdzaak van de afdeling Gelderland van het GVM. Bij deze taak worden we ondersteund door de Stichting Vrienden van de Gelderse Molen. Wat 1999 in petto had voor het bestuur van deze afdeling, kunt u lezen in het verslag hieronder.

Bestuur

Eind 1998 had Jan Knegt te kennen gegeven aan het eind van 1999 te willen stoppen als bestuurslid. In 1990 is Jan in de toen nog onder de Stichting Vrienden van de Gelderse Molen (SVGM) vallende opleidingscommissie gekomen. Jan heeft jarenlang de functie van penningmeester vervuld. Velen zullen hem echter beter kennen als 'de koffieman' tijdens de theorie-avonden. Gelukkig wil hij zich nog actief blijven inzetten voor de opleiding als gastgevend molenaar en wil hij als rasechte poldermolenaar nog deel blijven uitmaken van de toelatingsexamencommissie. Hierbij willen wij hem in ieder geval bedanken voor zijn inzet tot nu toe. Een oproep voor een nieuwe penningmeester leverde twee nieuwe bestuursleden op, die beiden in februari voor het eerst onze vergadering bijwoonden: Jan Simon en Mart Peerlings. Jan Simon zal het penningmeesterschap op zich nemen. Mart Peerlings is al druk doende met de volgende excursie en met de molenbiotoop. Verder bestaat het bestuur uit: Eep Top, onze leermeester op theorie-avonden en tevens examencoördinator, Petro van Doorne, secretaris en Dirk-Jan Abelskamp jr., voorzitter en verzorger van de ledenadministratie. Het bestuur vergaderde in 1999 viermaal, waarbij onderwerpen als examens, excursies, bezetting molens, contacten met de SVGM en het landeliijk Gilde, verandering biotoopwacht e.d. de revue passeerden. Verschillende keren waren Bert de Lange namens de SVGM en Joop Heijdra namens de provincie Gelderland tijdens deze vergaderingen aanwezig.

Ledenbestand

Dit jaar meldden zich 12 nieuwe leerlingen. Het totale ledenbestand komt daarmee eind 1999 op 230 leden. De onderverdeling is als volgt (tussen haakjes de aantallen van eind 1998): Leden in opleiding 93 (90), instructeur/vakmolenaars 3 (3), actieve geslaagde leden 112 (105), nier meer actieve geslaagde leden 30 (30). Voor het eerst zijn er 2 geslaagden met het getuigschrift voor watergedreven molens.

Diverse bijeenkomsten

Om de leden op de hoogte te houden van de geplande activiteiten verstuurden we in januari en in augustus onze nieuwsbrief, De Bonkelaar.

De derde woensdagavond van iedere maand, behalve in juli en augustus, bezoeken leerlingen en instructeurs de bekende theorie-avond in 'De Paardestal' naast molen 'De Kroon' in Arnhem. Aan de hand van dia's worden veel molenzaken door Eep Top 'doorgelicht' en van vakkundig commentaar voorzien. Deze avonden worden gemiddeld door ongeveer 35 personen bezocht.

Op 3 november vond de bijeenkomst voor instructeurs en gastgevende molenaars plaats. De onderwerpen van die avond waren het toelatingsexamen en het examen. De aandacht ging vooral uit naar datgene, wat de kandidaat kan verwachten en hoe hij of zij zich daarop het beste kan voorbereiden.

Op 16 en 17 april bracht een groot deel van het landelijke Gildebestuur een bezoek aan onze afdeling. Op vrijdagavond kwamen beide besturen bij elkaar op molen "De Kroon". De daarop volgende zaterdag heeft het afdelingsbestuur het Gildebestuur meegenomen langs verschillende Gelderse molens. Daarbij werden de

Effectief besparen op stoffilters?

Een goeie tip voor een simpele besparing? De levensduur van de stoffen filters die u gebruikt, kunt u gemakkelijk met een factor twee of drie verlengen! Kwestie van ze perfect te laten reinigen door Wilhelmina, een bedrijf dat hierin is gespecialiseerd. Uiteraard gaat Wilhelmina hierbij buitengewoon omzichtig te werk. Zo wordt voor elke nieuwe klant eerst een proefwassing verricht. De resultaten hiervan worden in een helder rapport vastgelegd en uitvoerig doorgesproken. Zodat er geen vuiltje aan de lucht is bij het reinigen van uw kostbare filters. Wanneer u even belt of faxt zitten we snel bij elkaar aan tafel. U kunt ook onderstaande bon in een ongefrankeerde envelop stoppen en sturen naar: Wilhelmina Textieldiensten B.V., Antwoordnummer 23, 5700 WB Helmond.

wilhelmina
zorg voor uw zaak

Wilhelmina Textieldiensten b.v. Kanaaldijk Z.W. 9, 5706 LD Helmond,
Telefoon: 0492 598181, Fax: 0492 526105.
Steunpunten in Apeldoorn, Bergen op Zoom, Hoogeveen en Woerden.

BON Neem a.u.b. contact met mij op voor:
- o nadere informatie over het reinigen van stoffilters;
- o het maken van een afspraak.

Naam bedrijf.....

Adres.....

Postcode/plaats.....

Naam contactpersoon.....

Telefonisch bereikbaar op nummer.....

molens "De Kroon" in Arnhem, "Nieuw Leven" in Valburg, "De Korenbloem" in Zoelen, het zeskantje van Waardenburg en de "Achterste Molen" van Hellouw bezocht.

Toelatingsexamens en examens

Voordat een kandidaat het landelijk examen van De Hollandsche Molen kan doen, moet hij eerst met goed gevolg het toelatingsexamen hebben afgelegd. Het afnemen van dit toelatingsexamen is een van de werkzaamheden van de afdelingsbestuursleden. In het voorjaar gaven 7 kandidaten te kennen het toelatingsexamen te willen afleggen. De toelatingsexamens werden eind januari afgenomen in Valburg en Culemborg. Drie kandidaten mochten door naar het landelijk examen, dat ze moesten afleggen op de "Zeldenrust" in Oss. Van hen slaagden Jos van de Bruggen en Jacco van der Gaast. In het najaar waagden nogmaals vier leerlingen de gok. Zij haalden allen het toelatingsexamen, zodat er samen met de voor praktijk gezakte voorjaarskandidaat 5 personen doorgingen naar het landelijk examen. In Beuningen slaagden Thomas Jansen, Erwin Daale en Yeg Li. In Baambrugge lukte het Jelle Alten om het begeerde getuigschrift van vrijwillig molenaar te bemachtigen.

Excursies

In het voorjaar, op 27 maart, gingen we op pad langs diverse molens in de buurt van de Gelderse rivier de IJssel. Ruim 40 personen bezochten de "Bolwerksmolen" bij Deventer, een imposante achtkante houtzaagmolen, De "Wilpermolen" in Posterenk, waar het Ten Have-wieksysteem uitgebreide aandacht kreeg, de nog professioneel draaiende molen "De Ooievaar" in Terwolde en de schitterende werkende oliemolen "De Passiebloem" in Zwolle.

Op 25 september stond de najaarsexcursie in het teken van de poldermolen. Deze vond plaats in het Land van Altena. In de aanloop naar dit gebied mochten we eerst een kijkje nemen in de bewoonde poldermolen van de familie Romp van Beekhuizen in Zuilichem. daarna bezochten we, speciaal voor de meelmuizen onder ons, de recent herbouwde molen "Nooit Gedagt" in Woudrichem, een stene achtkante stellingkorenmolen. Toen kwamen er twee stoere, zwartgeteerde wipmolens in zicht. De "Zandwijkse" en de "Uitwijkse" molens in de gemeente Almkerk. Schitterende molens, waarvan het oude karakter goed bewaard is gebleven. De laatste molen, die we bezochten, was de achtkante poldermolen "De Oude Doorn" in Almkerk.

Dirk-Jan Abelskamp

Molennieuws uit Winschoten, gemeld door B. Oomkens

Biotoopproblemen

Winschoten heeft drie achtkante bovenkruiers met stelling op een rij met onderlinge afstanden van ongeveer 235 m en 275 m, eigendom van de gemeente. In de directe omgeving van de molens zullen in de komende jaren verschillende ingrijpende veranderingen plaatsvinden. Herhaaldelijk is gevraagd om molenbeschermingszones.

Bezwaarschriften van diverse molenorganisaties - De Hollandsche Molen, de Stichting De Groninger Molens, de vereniging Vrienden van de Groninger Molens, de vereniging Molenwerkgroep Oost-Groningen en de biotoopwacht - tegen de bouw van een flatgebouw met vier verdiepingen op ongeveer 100 m van molen Berg hebben ertoe geleid, dat burgemeester en wethouders eindelijk een standpunt hebben ingenomen m.b.t. molenbeschermingszones. Zij schrijven letterlijk: "Op het punt van windtoetreding moet nog een stuk beleid worden ontwikkeld. Dit is door het bouwplan aan de Nassaustraat 100 duidelijk en helder zichtbaar geworden. Ons voorstel is om voor alle drie de Winschoter molens de molenbiotoop te formuleren, vervolgens te toetsen aan de thans bekende in voorbereiding zijnde stedenbouwkundige ontwikkelingen en op basis van deze toetsing te komen tot heldere en duidelijke afspraken. Vervolgens zullen deze afspraken door ons worden gerespecteerd bij de toetsing van de bouwplannen en anderzijds worden verwerkt in de eerstkomende herziening van bestemmingsplannen."

In aanmerking genomen, dat het omstreden bouwplan zal worden gerealiseerd op een kavel, op een gedeelte waarvan een maximale goothoogte geldt van 11 m (stellinghoogte molen Berg 10.20 m), zijn de bezwaarschriften na deze toezegging ingetrokken. De bouwvergunning is inmiddels afgegeven.

Het nauwlettend volgen van bouwplannen en stedenbouwkundige ontwikkelingen, het tijdig daarop schriftelijk reageren en mondeling overleg kunnen in bepaalde gevallen dus toch tot resultaten leiden. Toch zullen we waakzaam moeten blijven.

Historische werkplaats molenmaker Wiertsema

In het begin van de jaren '60 heeft de heer Harm Wiertsema, molenmaker te Scheemda, zijn bedrijf om gezondheidsredenen beëindigd. Zijn werkplaats was sindsdien onaangeroerd gebleven, ook nadat de heer Wiertsema in 1979 was overleden. Een van de erven, die hem jarenlang had verzorgd en in het huis was blijven wonen, zag zich genoodzaakt het geheel te verkopen. De werkplaatsinventaris dreigde daardoor op de schroothoop te belanden.

Nadat er lang bij haar op was aangedrongen, bleek mevrouw Talens echter bereid de werkplaatsinventaris plus gereedschappen en andere benodigdheden af te staan onder voorwaarde, dat het geheel elders zo goed mogelijk zou worden bewaard. De hiervoor benodigde ruimte is gevonden in het niet meer gebruikte en door de gemeente beschikbaar gestelde pakhuisje bij molen Dijkstra te Winschoten.

Vrijwilligers hebben de spullen overgebracht en zijn nu bezig met het sorteren, schoonmaken en zo goed mogelijk conserveren ervan.

Het is de bedoeling het geheel - in ongeveer dezelfde opstelling als in de oude werkplaats in Scheemda - vanaf de aanstaande Nationale Molendag op *afspraak* voor belangstellenden open te stellen. Wat zal er zoal te zien zijn? Een lintzaag, een houtdraaibank, een schaafmachine, vijzels, dommekrachten, takelblokken, Engelse takels, werkbanken met handgereedschappen, een grote partij modellen van kammen van verschillende molens, diverse molenonderdelen enz. enz. Er zijn voornemens om op termijn de kwaliteit en de aantrekkelijkheid van de historische werkplaats te verbeteren door de aanwezige goederen te benoemen, het drijfwerk voor de machines weer aan te brengen, deze op funderingen te plaatsen enz.

Voor het beheer is een stichting *Historische werkplaats molenmaker Wiertsema* opgericht. De stichting, p/a Nassaustraat 65, 9676 EN Winschoten, is op zoek naar donateurs/sponsors (bankrekening nr. 56.05.14.794). Ook zeer bijzondere molenonderdelen, mits niet al te groot, zijn welkom.

Reactie op "Molens met meer dan één scheprad"

Met grote belangstelling heb ik het artikel gelezen over bovengenoemd onderwerp van Peter de Moes met illustraties van Gerrit Pouw in Gildebrief 99/4. Een gedegen stuk werk, zowel qua tekst als qua illustraties. Bij nadere beschouwing viel mij toch een tweetal zaken op, dat naar mijn mening niet juist is weergegeven:

1. Draairichting schepradspil F

In het schema van tekening 2b zijn alle draairichtingen met pijlen aangegeven, Van bovenaf gezien draait de koningsspil E normaal linksom en schepradspil F *rechtsom*, zodat dus ook de worm onderaan deze spil rechtsom draait en het scheprad K in de aangegeven richting draait. In de uitgewerkte tekening van worm en wormwiel daarentegen draait spil F, wederom van bovenaf gezien, *linksom*.

Nadere beschouwing leert ons, dat hier een *linkse* worm is getekend. Uit het bovenstaande volgt echter, dat de worm, die immers *rechtsom* draait, *rechts* moet zijn om het scheprad K de aangegeven draairichting te kunnen geven. Verder staat in het onderschrift van de uitgewerkte tekening de term schroefrad vermeld. Het ware m.i. beter om hier van een wormrad te spreken (analoog aan de termen worm en wormwiel uit de werktuigbouw).

2. Toerentallen

In het onderschrift van de uitgewerkte tekening staat vermeld, dat bij de getekende uitvoering de koningsspil 23 omwentelingen moet maken voor 1 omwenteling van scheprad K. Voor het verdere betoog ga ik er van uit, dat dit gegeven juist is. Uit tekening 2a kunnen we door globaal uit de tekening te meten (26 mm : 9,5 mm) de overbrengingsverhouding bovenas/koningsspil bepalen. Deze bedraagt dan 1 op 2,74. De totale overbrenging bovenwiel/scheprad K bedraagt dan 2,74 op 23 = 0,119. Dat betekent, dat de bovenas 1 : 0,119 = 8,4 omwentelingen moet maken om scheprad K eenmaal rond te laten gaan.

Daar bij de meeste schepradmolens de bovenas ca. 2 omwentelingen moet maken om het scheprad eenmaal rond te laten gaan, betekent dat, dat het scheprad K ongeveer viermaal te langzaam draait. Om dit op te lossen, zou de worm op schepradspil F viergangig moeten zijn, in plaats van enkelgangig, zoals getekend.

Het probleem van het lage toerental van scheprad K is dus op te lossen door het toepassen van een viergangige worm, maar het bezwaar van deze oplossing ligt in de vorm, die de kammen van het wormrad dan moeten hebben. Deze kammen moeten dan als het ware verdraaid staan t.o.v. hun kamstaarten, hetgeen mijns inziens moeilijk is te verwezenlijken.

Ik hoop met deze reactie een bijdrage te hebben geleverd aan het beter verstaan van de problemen, waarmee de constructeurs van 1790 te maken kregen bij het ontwerpen van molens met meer dan één scheprad.

Jaap Dekker, Ridderkerk

Reactie Gerrit Pouw:

Jaap besluit zijn commentaar met de verzuchting, dat de techneuten uit de 18e eeuw het zo moeilijk hadden met de techniek. Wel, de molentechneuten van nu blijken het er ook moeilijk mee te hebben, want er is een fout geslopen in één van de tekeningen en ik werd daar door Jaap direct voor op de vingers getikt. Wat is nl. het geval? De mooie rode pijlen op de voorpagina van Gildebrief 99/4 bij het waterwiel en het wormrad staan verkeerd om.

De tekening had aanvankelijk de draairichting van het wormrad volgens tekening 2a/2b. Bij nadere beschouwing bleek dat absoluut niet te kunnen werken, want bij een dergelijke draairichting zou het scheprad bij deze worm het water de polder ingooien i.p.v. naar buiten.

Driftig hanteerde ik daarom het radeermes om de schroefgang van de worm "om te keren". Maar dan had ik ook de pijlen moeten omkeren en dat heb ik verzuimd. Met als resultaat, dat ik achteraf alleen maar kan uitroepen: "Stom, stom, stom, o wat stom!!!!" Ik beloof u, dat ik mijn leven zal beteren (tot ik de volgende vergissing bega).

Herstel tweede maalopstelling in de "Korenlust" te Stellendam

Nadat op 9 maart 1999 de "Vriendenkring Korenlust" te Stellendam werd opgericht, is het volgende bereikt:

De Rabobank West-Flakkee heeft aangeboden aanschaf en transport van de nieuwe maalstenen te zullen betalen. bevolking en bedrijven uit Stellendam (en mensen van ver daarbuiten) hebben circa *f* 3000,= bijeengebracht. Dit is waarschijnlijk juist voldoende om het herstel van defecte en nieuw te vervaardigen ontbrekende onderdelen van de tweede maalopstelling te kunnen bekostigen.

De nieuwe maalstenen zijn vijftiender kunststenen (flintstenen) van Molensteenmakerij Hans Titulaer. Ze komen in de plaats van de oude kapotte vijftiender kunststenen. Die laatste zijn afgevoerd naar de begane grond binnen in de molen, waar ze in de bestrating zijn opgenomen.

Bij de nieuwe opstelling zal gebruikt worden gemaakt van een ijzeren steenbus i.p.v. een houten. Afstelling van de maalstenen, inbouw van de nieuwe steenbus e.a. worden uitgevoerd door vrijwilligers in samenwerking met Molenmakerij 'De Vier Windstreken' uit Oude Tonge. We zijn ervan uitgegaan, dat we zoveel mogelijk gebruik kunnen maken van nog aanwezige onderdelen. De steenring is nog bruikbaar, evenals pasbalk, paskussen, ezels, staakijzer, steenschijf, ijzerbalk etc. Wij gebruiken dat oude materiaal zoveel mogelijk opnieuw, niet alleen, omdat dat goedkoper is, maar ook, omdat wij van mening zijn, dat we moeten streven naar zoveel mogelijk authenticiteit. Kuipdelen, kuipdeksel, schuddebak en kaar zijn echter inmiddels nieuw vervaardigd.

Vrijwilligers zorgen voor vervanging van het kleedhout van staakijzer, kuipdeksels en bekleding van de kuipdelen en voor de opbouw van de verdwenen kaar en kaarbomen. Hierdoor is het mogelijk zo'n project uit te voeren met beperkte middelen, maar groot enthousiasme.

Overigens zijn er nog enkele interessante feiten aan het licht gekomen: twee delen van de steenkuip bleken een uitloop te hebben naar de meelpijp. Eén van deze gaten was gemaakt voor een linksdraaiend koppel!

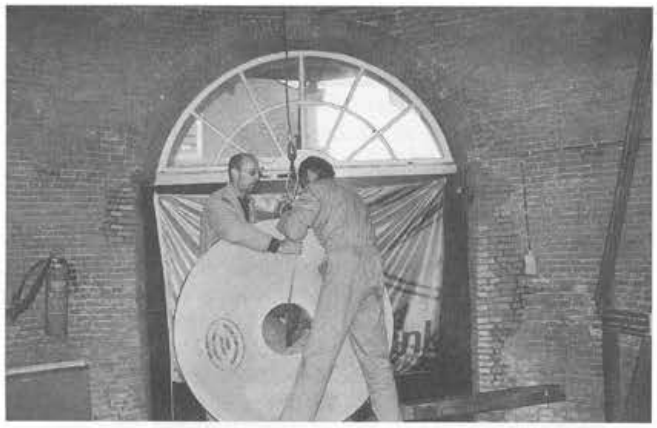

Waarschijnlijk is dit onderdeel dus afkomstig uit de voorganger van de huidige molen. Dit was namelijk een standerdmolen, waarvan kruisplaten, draagbalken, kapspanten en een deel van de zetel nog steeds zichtbaar zijn. Toen men van de maalopstelling een onderdeel wilde hergebruiken in een bovenkruier met spoorwiel, moest de kuip voor de linksdraaiende stenen worden veranderd. Men heeft toen een ander kuipdeel voorzien van een gat, waarschijnlijk ook, omdat men de plaats van de kaarbomen niet wilde veranderen..... Ook bleek, dat de ijzerbalk van het tweede koppel is verplaatst. Waarschijnlijk is de steenschijf toen vervangen door een grotere (op de molen zijn nog drie schijflopen met 24 staven aanwezig, maar de molen had vroeger drie koppels maalstenen van verschillende diameter!).

De ijzerbalk voor het staakijzer van het derde koppel is nog aanwezig. Ook zijn in de draagbalken van de steenzolder de ophangpunten van de schoren en de plaats van de meelpijp van het derde koppel nog herkenbaar. De steenring van het tweede koppel is op één plaats uitgehold om ruimte te verschaffen voor de steenring van het derde koppel, omdat er op de steenzolder wel heel weinig plaats was. Het tweede en derde koppel lagen dus vrijwel tegen elkaar aan! Als we nu gaan terugrekenen en aannemen, dat de afmetingen van steenring van beide koppels gelijk zijn, kunnen we bepalen, wat de diameter van het derde koppel geweest moet zijn. Dit waren zestiender kunststenen.

We hopen, dat we de tweede maalopstelling binnen enige maanden in gebruik kunnen nemen. Later zal deze maalopstelling nog worden voorzien van een regulateur.

Verdere plannen op lange termijn van de Vriendenkring Korenlust: wederopbouw van het derde koppel maalstenen, inbouw mengketel en buil en lobbyen voor financiële ondersteuning van Provincie en/of Rijk met als doel wederopbouw van het pelwerk, dat in de twintiger jaren is verwijderd. Hiervan zijn echter nog vele sporen in de molen te vinden: ijzerbalk pelspil, restanten van de geleiding van de pelspil en de fundering van de pelspil en de pelkist (op de kruisplaten van de oude standerd, die onder in de molen nog aanwezig zijn). Hiermee zou de provincie Zuid-Holland weer een molen met pelwerk terugkrijgen!

Wie de Vriendenkring Korenlust wil steunen, kan een bedrag overmaken aan de Molenstichting Goeree-Overflakkee, gironr. 3690654 of banknr. 308907582. Bij overschrijving vermelden: "t.g.v. Vriendenkring Korenlust Stellendam".

Als u een wilt komen kijken, bent u van harte welkom, 's zaterdags van 9.00 tot 17.00 uur, of door de week, wanneer de molen draait!

Wim Ziekman

Biotoopbescherming, een andere aanpak

Begin april verandert er in twee opzichten iets voor de biotoopbescherming:
- De gewijzigde Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) treedt in werking.
- Het versturen van knipsels uit de Staatscourant vanuit Amsterdam wordt gestaakt.

De wetswijziging is belangrijk voor de bescherming van de molenbiotoop. Met name de wijzigingen in de artikel 19-procedure vragen aandacht. Het niet meer versturen van de knipsels heeft daarmee te maken, maar is voor een deel ook meer huishoudelijk van aard. Desondanks heeft het - als markering van de overgang naar een meer gedecentraliseerde werkwijze - ook het nodige gewicht.

De wijziging van de WRO: meer verantwoordelijkheid voor het gemeentebestuur

Dat het gemeentebestuur meer verantwoordelijkheid krijgt, geldt misschien niet voor alle onderdelen van de wetswijziging, maar wel voor dat deel, dat voor ons het belangrijkst is: de wijziging van artikel 19. Dat artikel biedt vanouds de mogelijkheid om af te wijken van de regels van het bestemmingsplan, vooruitlopend op de wijziging van dat plan.
Om dat te kunnen doen moest de gemeenteraad tot nu toe een zgn. voorbereidingsbesluit nemen. Voor de afwijking was bovendien, behalve voor kleine gebouwen, goedkeuring nodig van Gedeputeerde Staten (GS). Wat is er nu veranderd?

1. In de eerste plaats is het na de wetswijziging mogelijk om 'ter verwezenlijking van een project' (lees: in het algemeen voor grotere bouwplannen) af te wijken van het bestemmingsplan, zonder dat het direct nodig is het bestemmingsplan aan te passen (artikel 19, lid 1 WRO). Een voorbereidingsbesluit is niet meer vereist, tenzij het geldende plan te oud is. Goedkeuring door GS is nog wel nodig. Voor deze categorie van bouwplannen is nu bepaald, dat de mogelijkheid tot inspraak moet worden geboden.
   Deze verandering hoeft voor de molenbiotoop geen verslechtering te zijn. Bezwaar en beroep op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht blijven mogelijk. Dat betekent ook, dat van dit soort plannen mededeling moet worden gedaan in de plaatselijke en/of regionale pers. Maar wanneer er geen voorbereidingsbesluit nodig is, verschijnt er niets meer in de Staatscourant. Dat wil zeggen, dat de zaak alleen lokaal of regionaal in de gaten kan worden gehouden.
2. In de tweede plaats is in lid 2 van artikel 19 WRO bepaald, dat B&W vrijstelling kunnen verlenen voor gevallen, waarvoor GS een algemene verklaring van geen bezwaar hebben afgegeven. Dan is een goedkeuring per bouwplan dus niet meer nodig. Hoe zo'n algemene verklaring er uit moet zien, is niet voorgeschreven. Iedere provincie kan dat zelf bepalen. Het blijkt, dat daarvoor heel verschillende oplossingen worden gekozen.

MOLEN Wereld

Horatio,
er is meer over molens!

Kent u de ***MOLENWERELD*** ook al? Het onafhankelijke maandblad boordevol molens en aanverwante zaken als:

- Actualiteiten
- Over mensen en molens
- Molengeschiedenis
- Taal en cultuur
- De molenbiotoop
- Techniek en bedrijf
- Molenbehoud
- Opinie

Niemand met belangstelling voor molens mag de Molenwereld missen; het tijdschrift dat de kennis erover wil verdiepen en verbreden, kennis die een vrijwillige molenaar zeker te pas komt; en dat elf maal per jaar in minimaal 24 pagina's op A4-formaat en rijk geïllustreerd.
Vraag snel een gratis proefnummer plus meer informatie aan!!!!

Stichting Molenwereld
Antwoordnummer 12104 - 2740 WD Moerkapelle
tel. 0320-220397, fax 079-5931303

De consequentie is echter altijd, dat het toezicht van GS veel globaler is en dat er dus gemakkelijker 'ongelukken' kunnen gebeuren. Het is noodzakelijk goed te bestuderen, welke regelingen in iedere provincie worden vastgesteld, en te bekijken, welk risico die regelingen opleveren. Ook bij deze categorie zijn voorbereidingsbesluiten niet meer nodig. Of dat geldt voor oudere plannen, lijkt aan GS te worden overgelaten, maar daarvan ben ik niet helemaal zeker. Hoe dan ook, ook hier valt de Staatscourant als signaleringsbron minstens grotendeels weg.

3. In de derde plaats wordt de categorie bouwplannen, waarvoor B&W zonder inmenging van GS vrijstelling kunnen verlenen, flink uitgebreid (artikel 19, lid 3 WRO). Die lijst is opgenomen in het nieuwe artikel 20 van het Besluit op de Ruimtelijke Ordening. Voor deze plannen is in ieder geval geen voorbereidingsbesluit vereist. Met name buiten de bebouwde kom ontstaan daardoor bebouwingsmogelijkheden, die voor molens ongunstig kunnen zijn. Alleen via gemeentelijke publicaties in de plaatselijke of regionale pers is hierop zicht te houden.

Betekenen deze wijzigingen nu, dat het bestemmingsplan voor de bescherming van molens minder belangrijk wordt? Neen, beslist niet. Het blijft van het grootste belang, dat in bestemmingsplannen molenbeschermingszones worden opgenomen. Daarop moeten we ook in de toekomst heel goed letten. Weliswaar worden de mogelijkheden om van een bestemmingsplan af te wijken groter, maar tegelijkertijd worden de eisen aan de motivering voor die afwijking groter. Als het bestemmingsplan een molenbeschermingszone heeft, moet dus duidelijk worden gemotiveerd, waarom B&W of de gemeenteraad vinden, dat daarvan kan worden afgeweken.

Natuurlijk is er nog wel meer te vertellen over de wetswijziging, maar dat voert hier te ver. In b.v. de 'Richtlijnen voor biotoopwachters' en de 'Handleiding Molenbiotoop' zal daaraan meer aandacht moeten worden besteed.

Geen knipsels meer uit de Staatscourant

Hierboven is al aangegeven, dat door het grotendeels wegvallen van het voorbereidingsbesluit de Staatscourant zijn betekenis als informatiebron voor biotoopzaken voor een deel verliest. Die betekenis was al niet zo groot, omdat ook nu veel van wat van belang is niet in de Staatscourant verschijnt. En als het wel verschijnt, is het vaak eigenlijk al te laat. Want, als je succes wilt hebben in het beschermen van het molenbelang, moet je vanaf het begin meepraten. Wie pas in beeld komt, als er een ontwerpbestemmingsplan ter visie wordt gelegd, heeft de zaak vaak al verloren. Maar wie al in actie komt op het moment, dat hij of zij hoort, dat er aan een plan gewerkt gaat worden, heeft veel meer kans op succes. En nog beter is het natuurlijk, wanneer je kans ziet het belang van molens zo levend te maken, dat daarmee bij het opstellen van een plan al van het begin af aan wordt rekening gehouden. Actie in het voorterrein dus en op de plaats, waar de beslissingen worden genomen: de gemeente.

Er zijn dus op grond van het bovenstaande al twee belangrijke redenen om de biotoopbewaking te decentraliseren:

- alleen op lokaal niveau kun je alle van belang zijnde signalen tijdig opvangen en op tijd in actie komen.
- je vergroot de kans op succes geweldig, als je kans ziet voor het molenbelang een breed draagvlak bij de plaatselijke bevolking te krijgen.

Maar er speelt nog iets anders: wil je alle bedreigingen voor de molenbiotoop tijdig signaleren en wil je kans op succes hebben, dan moet je alle molenmensen in het spel betrekken en de taken goed verdelen. En voor wat je in een gemeente zelf niet goed kunt regelen, moet je in je naaste omgeving iemand weten te vinden, die te hulp kan komen. Amsterdam is daarvoor veel te ver weg. Bovendien werkt een netwerk veel beter, wanneer mensen elkaar persoonlijk kennen. Dat kan alleen maar op regionaal en plaatselijk niveau.

Een netwerk moet je in stand houden. Als er iemand uitvalt, moet een vervanger worden gevonden. Ook dat lukt alleen, wanneer je mensen persoonlijk kunt aanspreken. Weer iets, dat niet op landelijk niveau kan worden geregeld. Hetzelfde geldt, wanneer iemand in het netwerk om welke reden dan ook niet goed functioneert. Dat merk je, wanneer je dichtbij zit en dan kun je kijken, of je er iets aan kunt doen: taken anders verdelen, mensen vervangen, zorgen voor betere informatieoverdracht, enz.

Dat er voor de biotoopbewaking steeds aandacht moet blijven, zal ieder duidelijk zijn. Het systeem van biotoopwachters, opgezet door wijlen Evert Smit, heeft in de praktijk zijn nut bewezen. Er zouden alleen best wat meer biotoopwachters mogen zijn. Bovendien kunnen zij veel beter functioneren in een kleinschaliger opzet. Die opzet kan dan ook beter worden aangepast aan de regionale omstandigheden, want die zijn in ons kleine land heel verschillend.

Over een mogelijke regionale opzet wordt in deze maanden in de verschillende provinciale afdelingen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars gesproken. Daar blijkt ook heel duidelijk, dat maatwerk moet worden geleverd. De mogelijkheden lijken er te zijn, maar in de uitwerking zal nog heel wat energie moeten worden gestoken.

Waarom dan toch op korte termijn stoppen met het verspreiden van berichten uit de Staatscourant? Daarvoor zijn een paar redenen.

De belangrijkste is, dat na de wetswijziging het nut daarvan helemaal niet meer opweegt tegen de energie, die in het steeds opnieuw uitpluizen van de Staatscourant moet worden gestoken. Dat is eigenlijk nu al het geval en zoiets gaat zwaar wegen, wanneer je constateert, dat andere zaken door het werk aan de Staatscourant moeten blijven liggen. En dat zijn dan juist zaken, die door (vrijwilligers bij) De Hollandsche Molen het best kunnen worden gedaan. In plaats daarvan zit je werk te doen, dat door mensen uit de regio veel beter en met minder energie kan worden aangepakt. Die kunnen immers in één oogopslag zien, of iets van belang kan zijn voor de molenbiotoop.

En bovendien is het absoluut noodzakelijk, dat de plaatselijke pers in de regio systematisch in de gaten wordt gehouden wat betreft de vele plannen en voornemens, die nooit in de Staatscourant worden gemeld. Daarvoor moeten mensen speciaal worden aangewezen. Aangezien alles, dat in de Staatscourant staat, ook in de plaatselijke pers is te vinden, kunnen die berichten zonder extra moeite worden meegenomen.

Links en rechts heb ik bij gelegenheid al laten vallen, dat ik ga stoppen met het signaleren uit de Staatscourant en dat er geen enkel zicht is op een vervanger. Zolang het bij vage dreigingen blijft, maakt dat weinig indruk en daarom wordt het tijd om er ernst mee te maken, nu er heel duidelijk een aanleiding is. Dat doe ik hierbij.

Natuurlijk doe ik dat in de hoop, dat dit aanleiding is om de biotoopbewaking per regio snel goed op poten te zetten en in de wetenschap, dat zoiets ook tot de mogelijkheden behoort. En in de overtuiging, dat door die verandering een situatie zal ontstaan, die voor de molenbiotoopbewaking veel gunstiger is dan de huidige.

We moeten het nog wel even waarmaken, maar met alle kennis en enthousiasme, die in de regio aanwezig zijn, moet dat lukken. De Hollandsche Molen wil daarbij

graag helpen, als het nodig is.

Het spreekt vanzelf - maar ik zeg het ook nog maar eens expliciet - , dat De Hollandsche Molen zich actief met biotoopzaken zal blijven bezighouden. Alleen het accent in dat werk zal wat moeten verschuiven. Ik zal minder zelf doen en meer het gereedschap voor anderen maken. Ik zal behalve dat natuurlijk ook ondersteuning geven, als dat nodig is. Alleen op die manier kan er effectief worden gewerkt en alleen op die manier kunnen we het biotoopwerk intensiveren. Want we willen natuurlijk niet afbouwen, integendeel, we willen uitbouwen. Dat een goede biotoopbewaking hard nodig is, kunnen we helaas dagelijks om ons heen zien!

Herman Pinkse

Tiende Internationale Molensymposium (TIMS)

in Virginia, Verenigde Staten

Dit jaar is het de tiende keer, dat er een internationaal molencongres wordt georganiseerd en het is de eerste keer, dat dit plaatsvindt buiten Europa. Het eerste congres vond plaats in 1965 in Portugal en het laatste congres werd in 1997 gehouden in Hongarije.

Het is niet gemakkelijk de sfeer van een molensymposium via papier over te brengen op iemand, die daaraan nog nooit eerder heeft deelgenomen. De sfeer is heel anders dan op een congres, waar de deelnemers komen vanuit hun beroep. De sfeer is heel open en voor ieder is plaats. Je hoeft dus beslist geen groot deskundige te zijn. De meeste deelnemers zijn dat ook niet. Veel deelnemers beschrijven het symposium als een soort 'onderdompeling'.

Het symposium, dat wordt georganiseerd door de internationale molenvereniging TIMS, zal worden gehouden van 16 t/m 24 september 2000. De bijeenkomst vindt plaats in het statige Stratford Hall, een fraai 18e-eeuws landhuis in klassiek-Amerikaanse stijl. Stratford Hall is gelegen op ca. 2 uur rijden van Washington. Op het landgoed bevindt zich ook een (werkende) watermolen.

De molensymposia kennen een min of meer vast patroon. Ongeveer de helft van de tijd wordt besteed aan bijeenkomsten, waarin lezingen over de meest uiteenlopende molenonderwerpen worden gehouden. De presentaties gaan uiteraard vaak vergezeld van dia's en het is mogelijk om over de gepresenteerde onderwerpen te discussiëren. Er is ook een dagdeel gereserveerd om naar keus te besteden.

De andere helft van de tijd bestaat uit excursies. Voorzien is onder meer een driedaagse excursie naar de staat Penssylvania, op enkele uren rijden van Stratford, waar nog een vrij groot aantal heel originele 18e- en 19e-eeuwse watermolens is te vinden. Het zijn vooral korenmolens, maar we zullen ook allerlei andere functies te zien krijgen: ijzer- en zaagmolens, houtbewerking, boerenmolens, enz.

Voor minder in molens geïnteresseerde partners wordt tijdens de lezingensessies veelal een alternatief programma georganiseerd. De eerste en de laatste dag worden gebruikt voor aanmelden en vertrekken. Er is dan verder geen programma buiten de avondmaaltijd, respectievelijk het ontbijt.

Het maximaal aantal deelnemers is 100. De deelnemers worden geregistreerd in volgorde van aanmelding. Het symposium staat open voor leden van TIMS met maximaal één gast per lid. Geïnteresseerden, die nog geen lid zijn van TIMS, kunnen vóór aanmelding alsnog lid worden.

De spreektaal is in principe Engels, maar er zijn voldoende Nederlanders aanwezig om degenen, die deze taal minder makkelijk beheersen, bij te staan.

De kosten voor dit 8 dagen lange, volledig verzorgde, congres, inclusief transport, overnachting (in goede accommodaties, veel beter dan gedurende de afgelopen twee symposia) en maaltijden bedragen $ 850,=. Tegen bescheiden meerkosten kunt u vanaf de luchthaven van Washington worden opgehaald en weggebracht.

De echte freaks hebben nog de keus uit een drietal 'presymposiumexcursies', dia alle een kleine week duren en plaatsvinden in de week voorafgaand aan het symposium. Er zijn verschillende mogelijkheden: in Virginia, in de Mid-West en in Texas. De laatste excursie is geheel gewijd aan windmotoren en windmotor-musea.

Hebt u interesse? Zolang het aantal inschrijvingen de honderd nog niet heeft bereikt, kunt u u aanmelden, mits vóór eind april. Nadere inlichtingen bij Yolt IJzerman, Wjitteringswei 116, 8495 JT Aldeboarn, tel.: 0566-632089. E-mail: y.ijzerman@sbb.agro.nl.

Yolt IJzerman

Korte berichten, oproepen, aanbiedingen

Wijzigingen/correcties instructeurslijst

Friesland: Witmarsum "De Onderneming"
instructeur J. Koehoorn tel. 0321-330964

Overijssel:
Vervallen Lattrop "Oortman Möl" en
Mander "Molen van Frans" (watermolen)
Toevoegen Fleringen Watermolen "Herinckhave"
instructeur J.A.J. Derkman tel. 0541-352345

Noord-Brabant:
Oisterwijk Kerkhovense Molen
instructeur J.G.M. Scheirs tel. 013-5053278

Biotooplijst

Traditiegetrouw krijgt u in de eerste Gildebrief van elk jaar de lijst van biotoopwachters op een inlegvel bijgeleverd. Herman Pinkse, secretaris van de Werkgroep Molenbiotoop, die deze lijst aanlevert, heeft ons verzocht de publicatie ervan uit te stellen in verband met een door hem verwacht flink aantal wijzigingen op korte termijn. De gepubliceerde lijst zou dan al zeer snel weer verouderd zijn.

Algemene ledenvergadering afdeling Groningen

Deze vindt plaats op 16 maart 2000 in Café Engelstede te Engelbert. Aanvang 20 uur. Na de mededelingen zal een videofilm worden vertoond over het uithakken van een maalsteen en de verdere bewerking ervan.

De redactie betwijfelt overigens, of u de Gildebrief op tijd in de brievenbus krijgt om nog iets aan bovenstaande mededeling te hebben.

Friese molen*aars*dag

Op 8 april 2000 houdt het Gild Fryske Mounders, tevens afdeling Friesland van het GVM, een molenaarsdag. Deze dag wordt naast de Friese molendag (september) georganiseerd. De molendag is voor het brede publiek: er zijn dan ca. 50 molens open. De molenaarsdag is voor collega's en hen, die speciale aandacht hebben voor de molens. Er is dan een beperkt aantal dicht bij elkaar staande molens in bedrijf. In 2000 zijn dat vijf molens in Noordoost-Friesland. Het zijn: "De Zwaluw", houtzaag-, koren- en pelmolen te Birdaard, "De Olifant" (poldermolen met drie vijzels) te Birdaard, poldermolen "Victor" te Wanswerd, de boerenmounts "De Volharding" te Jislum en poldermolen "De Klaarkampstermeermolen" te Sybrandahuis in een uniek natuurgebied. Een verscheidenheid aan molentypen met elk specifieke kenmerken.

U bent op de molens welkom tussen 10.00 en 16.00 uur. Routebeschrijvingen liggen klaar in "De Zwaluw". U kunt de route ook fietsend afleggen (28 km). Inlichtingen bij Hylke Kloosterman, tel. 0511-422941.

Open dagen Oost-Groninger molens

De vereniging "Molenwerkgroep Oost-Groningen" stelt u in de gelegenheid om de molens in de regio te bezoeken, door ze op verschillende zaterdagen of zondagen open te stellen. De molenaars zijn dan aanwezig.

6 mei Molens in Weddermarke en Wedderveer
13 mei Nationale Molendag
20 mei Molens in Winschoten
28 mei Molen in Ganzedijk (Finsterwolde)

1 juni De "Noordstar" in Noordbroek
3 juni Molens in Weddermarke en Wedderveer
10 juni De "Onrust" in Oude Pekela
De "Noordstar" in Noordbroek
17 juni Vestingmolen te Bourtange (standerdmolen)
24 juni "De Dellen" bij Nieuw-Scheemda
25 juni De "Westerse Molen" bij Nieuw-Scheemda
1 juli Molens in Weddermarke en Wedderveer
8 juli De "Noordstar" in Noordbroek
9 juli Molen in Ganzedijk (Finsterwolde)
15 juli Vestingmolen Bourtange (standerdmolen)
22 juli Molens in Winschoten
29 juli "De Dellen" bij Nieuw-Scheemda
30 juli De "Westerse Molen" bij Nieuw-Scheemda

5 aug. Molens in Weddermarke en Wedderveer
12 aug. De "Noordstar" in Noordbroek
19 aug. De "Onrust" in Oude Pekela
26 aug. Vestingmolen Bourtange (standerdmolen)

2 sept. Molens in Weddermarke en Wedderveer
9/10 sept. Nationale Monumentendagen
16 sept. Molens in Winschoten
24 sept. Molen in Ganzedijk (Finsterwolde)
30 sept. De "Onrust" in Oude Pekela

Let op: 28 mei, 25 juni, 9 juli, 30 juli, 10 sept. en 24 sept. zijn zondagen; 1 juni is Hemelvaartsdag.

Bovengenoemde molens zijn op de aangegeven data geopend van 13.00 - 16.00 uur.

Bovendien zijn geopend:
Vriescheloo: "De Korenbloem", elke zaterdag en zondag van 10.00 - 16.00 uur;
Delfzijl: de "Adam", elke zaterdag van 14.00 - 17.00 uur;
Nieuw-Scheemda: "De Dellen" òf de "Westerse Molen", elke maandagavond tot zonsondergang;
Eemshaven: de "Goliath", elke zaterdag en zondag van 13.30 - 17.00 uur;
Farmsum: de "Aeolus", elke dinsdagmiddag en donderdagmiddag, behalve tijdens de schoolvakanties.

Inlichtingen bij secretaris H. Bossen, Wollinghuizerweg 152, 9541 AV Vlagtwedde, tel. 0599-313128.

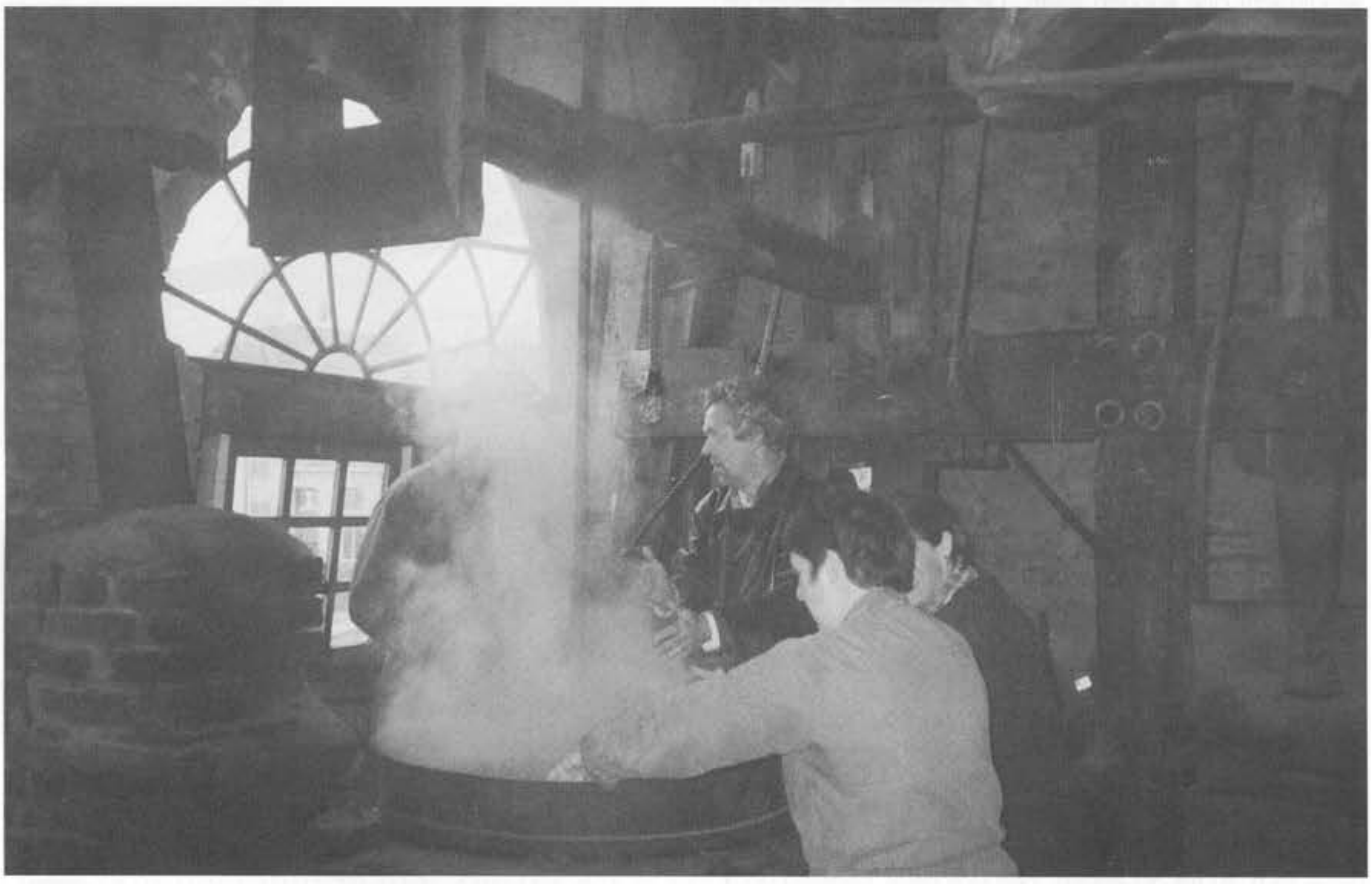

Deelnemers aan de themales 'olieslaan' aan het werk bij het vuister in molen 'Woldzigt' te Roderwolde.

Brabants Molenweekend

In de provincie Noord-Brabant is tot nu toe geen provinciale molendag gehouden. Wel vonden reeds meer dan eens regionale molendagen plaats, georganiseerd door diverse verenigingen: jaarlijks de West-Brabantse Molendag en om de paar jaar de Kempische Molendag, de Peellandse Molendag en de Molendag Land van Cuijk.

De Brabantse Molenstichting heeft nu het voortouw genomen om voor de hele provincie een MOLENWEEKEND te organiseren. Uit een gehouden enquête bleek, dat hiervoor een breed draagvlak is te vinden. Er zullen dan ook molens geopend zijn op zaterdag òf op zondag, maar ook een aantal op zaterdag èn op zondag. Welke dat zullen zijn, kunnen we u nog niet laten weten. Houdt daarvoor de persberichten tegen die tijd in de gaten. Wel laten we u weten, dat het weekend zal worden gehouden op **zaterdag en zondag 24 en 25 juni 2000**. Noteer deze dagen vast in uw agenda.

Huub van Erve namens de
werkgroep Brabants Molenweekend
tel. 013-5362100

Olieslaan in olie-korenmolen "Woldzigt" te Roderwolde

In de voorjaarsvergadering van de afdeling Groningen van het GVM werd besloten om voor molenaars in opleiding lesmorgens te organiseren in olie-korenmolen "Woldzigt" te Roderwolde.

Er werden vier dagen afgesproken in oktober '99. Aan de leerlingen werd hiervoor een uitnodiging gestuurd. Twintig personen reageerden hierop. Zo kon aan vijf personen per keer voldoende aandacht worden geschonken.

Op zaterdag 2 oktober begonnen we om 9.00 uur. Er was op die zaterdag voldoende wind, zodat we op windkracht olie konden slaan. De leerlingen hielpen de molenaar met het op de wind zetten van de molen en met opzeilen.

Na uitleg van de molenaar gingen de leerlingen aan de slag met het olieslaan. Ze werkten het hele proces af, van lijnzaad tot lijnolie. Aan het eind van de morgen waren er dan ook inderdaad lijnkoeken en lijnolie. Om 14.00 uur werd deze leerzame morgen afgesloten. De volgende drie zaterdagen verliepen op ongeveer gelijke wijze.
Dit is zeker voor herhaling vatbaar.

J. Doornbos, molenaar "Woldzigt"
Hoofdstraat 60
9315 PC Rooderwolde
tel. 050-5032198

Molenniumfeest 'De Wachter' te Zuidlaren

Op oudejaarsdag konden wij door omstandigheden geen aandacht schenken aan het molenniumfeest. Dat was achteraf geen ramp, want het was die dag windstil en druilerig weer met een zeer laag hangende bewolking. De kleurige vlaggen, waaraan hard was gewerkt, zouden dan waarschijnlijk zijn verpieterd.

Op Nieuwjaarsdag 's morgens eigenlijk hetzelfde beeld. Totdat, tegen het middaguur, de lucht begon te breken en er zelfs wat wind kwam. Om 13.00 uur had ik met collega Albert Bosma afgesproken om de molen met de vlaggen te versieren, opdat om 14.00 uur het molenniumfeest kon beginnen. Terwijl we daarmee bezig waren, ruimde de wind naar NW. Met een heerlijk briesje van windkracht 2 à 3 liep het wiekenkruis uiteindelijk zo'n 30 tot 35 enden. Een prachtige snelheid voor de wapperende vlaggen, die zo ook nog goed herkenbaar waren voor het publiek. Ook de zon liet zich vervolgens in vol ornaat zien, waardoor de buitentemperatuur steeg tot 8° C.

Om precies 14.00 uur bracht een plaatselijk muziekcorps, vanaf de stelling, een serenade over de hoofden van zo'n 150 à 200 bezoekers. Hierna hield de burgemeester een korte toespraak en reikte een prijs uit aan de inzenders van de vier origineelste en fraaiste vlaggen. Een deskundige jury had uiteraard van tevoren deze vier vlaggen geselecteerd. De burgemeester maakte deze vlaggen als laatste vast aan de top van elke wiek.

Beneden bij de ingang van de molen werden de bezoekers intussen getrakteerd op warme chocolademelk of glühwein met nieuwjaarsrolletjes. De belangstellenden konden in groepjes van 15 personen naar boven om op de stelling de vlaggen nog wat beter te bekijken.

Tegen 16.00 uur gingen de laatste bezoekers weg. De zon kroop langzaam achter de horizon en de wind vond ook, dat het wel genoeg was geweest. Al met al een zeer geslaagd molenniumgebeuren, waaraan we op Nationale Molendag weer terug zullen kunnen denken, want dan zullen we alle vlaggen op de begane grond tentoonstellen.

De vlaggen werden overigens gemaakt door leerlingen van de basisscholen en leden van diverse verenigingen in Zuidlaren, Zuidlaarderveen en De Groeve.

Op de foto de molen 'per ongeluk' gefotografeerd op een moment, dat deze in de vreugd stond.

E.J. ten Cate
vrijwillig molenaar "De Wachter"

'De Wachter' in Zuidlaren, getooid met 'molenniumvlaggen'.

Reuzel verkrijgbaar in "De Korenschoof" te Noordlaren

In de opleiding is ons geleerd, dat de as, het vijzellager enz. moeten worden gesmeerd met reuzel. In de provincie Groningen hebben we gelukkig Ten Kate B.V. in Musselkanaal, een vetsmelterij, die ons harde en zachte reuzel kan leveren. Beide soorten reuzel zijn leverbaar in pakken van 12,5 kg. Het afdelingsbestuur van de afdeling Groningen van het GVM heeft besloten om een voorraad reuzel in te slaan. De firma Ten Kate verzoekt u om de reuzel alleen te kopen bij het GVM, afdeling Groningen, omdat dat voor u kostenbesparend is.

Indien u reuzel nodig hebt, kunt u contact opnemen met C. Kosmeier van molen "De Korenschoof" te Noordlaren, tel. 0598-421701. Voor een prijsopgave van harde en zachte reuzel kunt u terecht bij C. Kosmeier, bij L. Duijm, tel. 050-5344883 en bij K.T. van Biesen, tel. 050-5733484, e-mail biesen@knoware.nl.

K.T. van Biesen
secretaris afd. Groningen van het GVM

Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland zoekt een molenmedewerker

De Provinciale Molencommissie Noord-Holland is vernieuwd. In haar nieuwe vorm wil deze zich primair inzetten voor het behoud van molens in Noord-Holland.

Daartoe wil de commissie zich rechtstreeks richten tot de eigenaars en gebruikers van de molens en hen ondersteunen bij het onderhoud en de restauratie van hun eigendom.

Het secretariaat van de molencommissie wordt vanaf 1 januari 2000 verzorgd door het Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland. Voor het invullen van die taak zoeken wij op korte termijn voor 18 uur per week een

MOLENMEDEWERKER

Functie-eisen:
- HTS-bouwkunde
- ervaring of aanvullende opleiding op het gebied van molens
- aantoonbare affiniteit met de molenwereld
- opleiding tot vrijwillig molenaar of bereidheid die te volgen

Functieomschrijving:
- De medewerker dient zich op de hoogte te stellen en te houden van de staat van onderhoud van de molens (ca. 135) in de provincie Noord-Holland
- Het maken van bestekken
- Het maken van begrotingen
- Het begeleiden van restauraties
- Het ondersteunen van de provinciale molencommissie
- Het verzorgen van het archief van de provinciale molencommissie
- Het verzorgen van de administratie van de provinciale molencommissie

Standplaats:
Gebouw Mercurius, Veerdijk 32 te Wormer

Salaris:
CAO Welzijnswerk schaal 39/40. Aanvangssalaris *f* 5000,= op basis van 36-urige werkweek, afhankelijk van opleiding en ervaring.

U kunt uw brief richten aan de voorzitter van de sollicitatiecommissie, mevrouw T. van der Stroom-van Ewijk, p/a postbus 40, 1530 AA Wormer

Voor informatie over deze functie kunt u bellen met de secretaris, J.M. van der Veen, telefoon: 075-6474519.

copperant 't y coatings b.v.

Het meest complete onderhoudsprogramma voor uw molen.

Copperant biedt alles wat uw molen nodig heeft, zoals:

- Kleurcopperant, vochtregulerende houtbescherming in de bekende molenkleuren.
- PPP roestwerende verf in diverse molenkleuren.
- Hydrolin zwaardoek, in diverse molenkleuren, voor uw molenzeilen.
- Houtworm copperant 330.
- Plens 70, muurimpregneringsmiddel, overschilderbaar.

En nog vele andere onderhoudsproducten.

COPPERANT verven

Bel voor meer informatie: Zijlstra & Co Verf b.v. 058-288 77 00

Themalessen houtzagen en olieslaan in Groningen

Vorig jaar is binnen het Gildebestuur van de afdeling Groningen het idee ontstaan om themalessen te gaan opzetten. In de zomer van 1999 zijn de themalessen houtzagen gegeven. Ze werden verzorgd door de molenaars Pot en Oosterhof en leerling Heidema van molen "Fram" te Woltersum. Vervolgens kwamen de themalessen olieslaan aan de beurt. Deze werden verzorgd door molenaar Doornbos van molen "Woldzigt" te Roderwolde.

Op enthousiaste en vakkundige wijze hebben de molenaars de themalessen ingevuld. Niet alleen de inhoud was erg goed, de lessen waren ook gezellig. Reden genoeg om een verslag te geven van de belevenissen tijdens deze lessen. Daar er ook cursisten van buiten Groningen de lessen bijwoonden, leek het ons een leuk idee juist hen aan het woord te laten over hun ervaringen. Eerst zal Bob Poppen uit Wijhe verslag doen van het houtzagen. Vervolgens zal Andrien Muijsers uit Wassenaar verslag doen van het olieslaan.

Houtzagen op molen "Fram" te Woltersum (zie foto)

Zaterdag 18 septermber 1999, 13.00-17.00 uur themales houtzagen op molen "Fram" te Woltersum, gelegen aan het Eemskanaal. Deze les werd georganiseerd door de Groningse afdeling van het GVM.

Zeilvoering: 4 volle op een gevlucht, uitgerust met fokken. Weersgesteldheid: licht bewolkt, temperatuur 20∞ C, windkracht 2 tot 4, windrichting OZO.

Onder het genot van koffie krijgen we videoopnamen en praktijkdemonstraties te zien van de verschillende fasen van het houtzaagproces. Er is te weinig wind om het geleerde ook nog in praktijk te kunnen brengen, maar gezien de hoeveelheid theoretische informatie, zou daarvoor ook te weinig tijd zijn geweest. Wel had ik nog tijd om de molen te bekijken en de mij opvallende bijzonderheden te noteren. Een goed zaagblad vormt de basis van het zagen. Dit wordt tevoren gevijld en de tanden ervan worden gezet - steeds om en om. Met een metalen spansleutel worden de zaagbladen vervolgens bevestigd in het zaagraam. De afmetingen van de zaagbladen bedragen resp. 1.42 m en 1.48 m. Meer of minder wind heeft geen invloed op het in werking zijn van één, twee of alle drie de zaagramen. De minimale onderlinge afstand, waarop de zaagbladen naast elkaar kunnen worden ingesteld, bedraagt 3 cm; bij een kleinere afstand komen hun spansleutels tegen elkaar aan. De zaagbladen staan iets voorover, waardoor er tijdens de neergaande zaagbeweging ruimte ontstaat voor het zaagsel. De te zagen stam wordt op twee schotels in de zaagslee geplaatst en wordt d.m.v. het krabbelwerk door de zagen getrokken.

De "Fram"is een in 1867 gebouwde houten achtkante stellinghoutzaagmolen (vroeger tevens koren- en pelmolen) met houten kap op een met pannen gedekte schuur. De ramen onder de stelling zijn ruitvormig. De eerste eigenaar/molenaar Evenhuis was een groot bewonderaar van de Noorse ontdekkingsreiziger Nansen. Daarom gaf hij de molen de naam van diens schip: "Fram". De molen is geheel van hout gemaakt en staat op stenen stiepen. Aan één zijde ligt de molen aan het water, het zgn. balkengat, waarin de te zagen boomstammen soms enige jaren drijven.

De vlucht is 19,60 meter. De askop bevindt zich 16,5 m boven de grond en de stelling 6,5 m. De molen heeft fokwieken met remkleppen. De remkleppen zijn per roede verbonden door staalkabels en de werking ervan berust op de

centrifugaalkracht. Per end zijn er aan de voorzijde drie zeilklampen, die het optuigen, aftuigen en wegzetten niet gemakkelijk maken. De middelste klamp zou beter weg kunnen.

De molen heeft drie zaagramen van verschillende breedte, die alle nog in werking zijn. Rondom de zaagramen bevinden zich neuten en ook de zaagsleden zijn voorzien van neuten. Op de maalzolder is het pelwerk nog gedeeltelijk aanwezig: doodsbed, pelspil met schijfloop, maar geen pelsteen. Ooit waren er twee aanwezig.

Het bovenwiel heeft 59 kammen, de bovenbonkelaar 31 kammen, het spoorwiel 91 kammen, de schijfloop van de maalspil 30 staven, de schijfloop van de pelspil 19 staven, de onderbonkelaar 39 kammen en het krukwiel 31 kammen. De wielsnelheid bij 60 enden bedraagt 53 km/uur, bij 80 enden 74 km/uur (= 50 pk), bij 100 enden 92 km/uur. De overbrengingsverhouding van de loper bedraagt 1 op 6 (bij één omwenteling van het wiekenkruis draait de maalsteen 6 keer rond). De overbrengingsverhouding van de pelsteen bedraagt 1 op 9, die van het krukwiel 1 op 2,33. De krukslag bedraagt 40 cm. Het koppel maalstenen is een 16-er (middellijn 140 cm). Bij 60 enden bedraagt het aantal omwentelingen van de loper 30 per minuut, dit is 5400 omwentelingen per uur. De pelsteen had een diameter van 160 cm en maakte bij 60 enden 8100 omwentelingen per uur. De drie zaagramen zijn uitgebalanceerd en wegen ieder 860 kg.

Doordat er in de kap tussen de voeghouten weinig ruimte is, vertoont de vang iets opmerkelijks. De ruimte tussen het linker voeghout en het bovenwiel is zodanig krap, dat hier geen sprake is van een stijve vang. Omdat het linker voeghout 'in de weg zit', sluit het buikstuk niet direct aan op het teenstuk. Er zit een behoorlijke afstand tussen en beide vangstukken zijn met elkaar verbonden door extra lange maanijzers.

Na 1931 werd geen gebruik meer gemaakt van windenergie. In 1946 verdwenen de houten roeden en in 1955 stopte het bedrijf met de werkzaamheden. In 1961 liet de nieuwe eigenaar, de gemeente Ten Boer, de molen restaureren en werd de houten bovenas vervangen door een gietijzeren exemplaar. Na 1975 volgde nogmaals een restauratie, waarbij de molen werd voorzien van nieuwe roeden, een nieuwe kap en een nieuwe buitenbekleding. De zagerij werd in oude stijl hersteld. Op 3 mei 1980 volgde de officiële inbedrijfstelling. De molen wordt nog uitsluitend gebruikt om te zagen, al is het maalwerk compleet aanwezig. De huidige eigenaar is de Molenstichting Fivelingo te Appingedam. De molen heeft nummer 27 van het Gronings molenbestand. Molenaars zijn Sietse Pot, Auke Oosterhoff, Joop Dreise, Tom Krabbendam en leerling Peter Heideman.

Het was een leerzame dag met prima instructeurs: een prima initiatief van het Groninger Gilde.

Bob Poppen, Wijhe

Olieslaan in molen "Woldzigt" te Roderwolde

Om de weg te leren kennen in molenland moet je veel molens aan het werk gezien hebben. Het idee van het afdelingsbestuur Groningen van het GVM om themalessen te organiseren in een houtzaagmolen en in een oliemolen, vond ik de moeite waard en ik heb me zonder bedenken opgegeven voor deze lessen. Op zaterdag 13 november verlieten we (de vrijwillige molenaar van "De Rooie Wip" in Hazerswoude, Nico Varkevisser, en ondergetekende) in alle vroegte de Randstad om naar Roderwolde in Noord-Drenthe te rijden. Hier zouden we praktijkles krijgen in het olieslaan. Toen we om half negen arriveerden, stond er al een oven (later bleek, dat deze warmtebron 'vuister' heette) in de molen te branden, alsof het hartje winter was. Het doel hiervan ontging me op dat moment volledig. Ik verbaasde me er meer over, dat de afvoer van de oven gewoon een stukje omhoog stak en uitkwam in dezelfde ruimte, als waar de oven stond opgesteld. Het rook door deze manier van afvoeren erg lekker en het was behaaglijk warm. En of het nu van het oventje kwam, weet ik niet, maar de stemming in de "Woldzigt" zat er meteen in.

Een interessant onderwerp heeft geen inleiding nodig en zo begon Janco Doornbos, de molenaar van de "Woldzigt", zonder omweg aan het begin van de themales. De kollergang werd in gang gezet en wij als themalessers werden aan het werk gezet. Twee massieve kantstenen à 2000 kg draaiden evenwijdig aan elkaar over de ligger op het doodbed. Een indrukwekkend gezicht, waarnaar je eigenlijk best lang alleen maar wilt kijken. Maar tijd om alleen maar een beetje te kijken kregen we niet, er moest worden gewerkt! We moesten drie emmers geplet lijnzaad legen op de ligger van de kollergang. Hiervoor liepen we strooiend achter de steen aan, waarachter de meeste ruimte zat. Dit was voor de veiligheid: achter de andere steen zou je jezelf maar stoten of meegesleept worden, als je echt pech had. Nadat we het zaad hadden gestrooid, kwam de vochtronde. Per emmer zaad moesten we een halve liter water gieten in een sprenkelbakje, dat achter een van de stenen hing. Dit water stroomde langzaam uit het bakje, zodat het zaad overal voldoende vochtig werd. Twee strijkers zorgden ervoor, dat het meel onder de twee stenen bleef. Eigenlijk werd het na verloop van tijd een plakkerige koek, die we met een blik van de ligger losschraapten. Op een goed moment werd een derde strijker in stelling gebracht en deze schoof de hele smurrie naar de buitenkant van de ligger. Slechts op één plaats kon het van de ligger vallen en juist onder die plaats stond een opvangbak. Heel handig.

En nu was het tijd voor de vuister! Deze was eerst aangemaakt met houtblokken, maar zodra de brand er lekker in zat, werd hij met turf gestookt, omdat dit een regelmatiger warmte gaf en niet vonkte. Bovenop de vuister zit een gietijzeren plaat. Op deze plaat ligt een losse ijzeren hoep en in de ruimte daarbinnen beweegt zich een roerijzer. Het zaadmeel, dat zojuist is opgevangen in de bak naast de kollergang, wordt binnen de hoep op de warme plaat gegooid en in beweging gehouden door het roerijzer (tegen het aankoeken). Waterdampen stijgen op uit de massa, die wordt verwarmd tot een graad of 65. Heel vernuftig is de manier, waarop het verwarmde zaadmeel in twee zakken belandt. Eerst wordt het roerijzer omhoog gehaald en afgeborsteld (er gaat geen gram lijnzaad verloren in het productieproces). Dan wordt de ijzeren hoep naar de voorkant van de vuister getrokken. Daarbij verdwijnt de massa in twee gaten, waaronder zakken (zgn. bulen) hangen. Zo worden twee bulen gelijk gevuld en kunnen worden klaargemaakt voor de voorslag. De gevulde bulen moeten worden verpakt in leren omslagen, de 'haren', zo genoemd, omdat ze een voering hebben van paardenhaar. Paardenhaar laat olie goed door en is daarom zeer geschikt als voering van de omslagen. Het verpakken van de 'bulen' in de 'haren' leek erg makkelijk. Maar zo gemakkelijk is het niet, want het lijn-

zaadmeel moet gelijkmatig over de buul worden verdeeld. We hebben allemaal met meer of minder succes een buul in een haar verpakt. Zodra een haar was gevuld, moeten we deze is het midden beetpakken. Als we dat vergaten, zakte de hele zorgvuldig over de zak verdeelde inhoud in één keer naar beneden en konden we opnieuw met het verdelen beginnen. De haren worden in twee gleuven ('kamers') in het voorslagwerk gezet.

De volgende stap in het productieproces is het heien. Ook bij deze stap had ik eigenlijk al genoeg aan alleen kijken. Een massieve houten paal, de 'slaghei', wordt een eind omhoog getild en valt even later weer neer. Bij de landing drijft hij een wig steeds dieper tussen houten blokken, die aandrukken tegen de kamers, waarin zich de haren bevinden. De warme prut in de 'tassen' wordt door de toenemende druk uitgeperst. Wat eruit loopt, is lijnolie. Als de wig zo diep in het persblok zit, dat verder doorheien geen zin meer heeft, wordt het heien gestopt. Een bijzondere stilte is het gevolg. Als je goed luistert, kun je de olie in de emmers horen lopen.

Daarna viel ik in een volgende verbazing: een uitvinding werd getoond, die in vernuft niet onderdoet voor de uitvinding van het wiel..... Een andere heipaal wordt in stelling gebracht: de 'loshei'. Deze heipaal valt op een andere wig, die eveneens tussen de blokken zit. Alleen, deze wig zit omgekeerd tussen de blokken, met de brede kant beneden. Als de loshei op deze wig terecht komt, wordt de druk tussen de blokken (en die op de haren) juist minder. Op een gegeven moment schiet de eerste wig als een raket tussen de blokken vandaan. Het is dan van belang, dat het heien onmiddellijk wordt gestaakt, omdat anders de wig of de loshei kunnen splijten.

De olie is nu uit het zaadmeel geperst. Wat in de bulen achterblijft, is een lijnkoek en die moet er worden uitgehaald. Dat gebeurt op de 'kaakplank' (een kaakplank is een eenvoudig plankje, dat schuin tegen een muur staat en waarop een buul gezet kan worden). De buul wordt van de koek afgestroopt en komt binnenstebuiten over de kaakplank heen te hangen. De koeken worden luchtig tegen de muur neergezet om af te koelen en uit te wasemen.

Inmiddels stond er koffie voor ons klaar in de pronkkamer. In deze kamer kun je gewoonweg niet om de (ontstaans)geschiedenis van de "Woldzigt" heen. De sfeer, die er hangt, is er een uit vervlogen tijden. Janco Doornbos vertelde over de Aukema's en de Datema's, die de molen hadden gesticht en van wie nog protretten aan de muur hangen. De knechten, die hier hadden gewerkt, moesten meer moeite doen dan wij om voldoende koffie binnen te krijgen. Zij hadden maar een minuut of tien pauze; wij wel een half uur. Vanwege het sociale karakter van dit soort dagen kan dat ook haast niet anders, denk ik. Maar de knechten van weleer konden in die schamele tien minuten drie koppen koffie naar binnen werken: de eerste stond al afgekoeld, als ze binnen kwamen, voor de tweede en de derde hadden ze waarschijnlijk een loden pijp ontwikkeld. Veel gepraat hebben ze vast niet, daar hadden ze geen tijd voor.

Na de koffiepauze moesten we weer aan het werk. We hadden de voorslag meegemaakt en nu was het tijd voor de naslag. Zoals ik al eerder schreef, er ging en gaat gedurende dit productieproces geen grammetje lijnzaad verloren. Is tijdens de voorslag al flink wat lijnolie opgevangen, er zit nog steeds olie in de lijnkoeken, die te drogen zijn gezet. En ook die olie moesten we winnen. Als die erin zou blijven zitten, zou de olieslager op inefficiënte wijze lijnolie produceren en het bijproduct, de lijnkoeken, zou te vet zijn om te voeren aan het vee. Het verwijderen van het restant van de olie gebeurt via de 'naslagprocedure'. In de 'appelpotten' worden de lijnkoeken gebroken. De vervolgbewerking verloopt in grote lijnen hetzelfde als de voorslag.

Al met al was dit een heel bijzondere dag. Er is veel kennis overgedragen aan de cursisten. Ook aan de praktijk werd veel aandacht besteed (we waren voortdurend aan het werk). Ik wil dan ook de initiatiefnemers voor deze geweldige excursie en de gastheer van de "Woldzigt" hartelijk bedanken voor al het goede, dat wij door hun toedoen konden genieten!

Andrien Muijsers,
leerling vrijwillig molenaar, Oegstgeest

Nawoord

Gezien de belangstelling voor de themalessen olieslaan en houtzagen worden de themalessen ook dit jaar weer georganiseerd.

Molenstenen

Zowel met zachte uitslag als massieve, kunnen wij u naar keuze leveren.

Onze maalstenen worden vakkundig afgewerkt, vooral het scherpen en het goed onder de rij brengen.

Ook voor nieuwe Duitse blauwe stenen, kunst- en sierstenen kunnen wij u van dienst zijn.

Voor verdere inlichtingen graag bereid.

Voorheen **A.H. Kees** uit Leende.

H.J.A. van Vugt

Molensteenfabriek
Zomereik 10, 5682 HH Best
Telefoon 0499-395454

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS
ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET
De basiscursus - voor zover gereed.
Alle lesstof wordt herschreven en zal in de komende jaren verschijnen.

Verzamelinformatie:
Praktisch lesmateriaal

De leden in opleiding dienen dit lespakket bij aanmelding aan te schaffen. Het bevat de benodigde theorie voor de opleiding.
De prijs bedraagt *f* 70,-.

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS
Informatie XXII - Bovenassen
Prijs: *f* 12,50 (incl. porto).

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom. Waarom helt de bovenas. De tonmolen.
Prijs: *f* 12,50 (incl. porto).

Informatie XXI - Weercursus.
Prijs: *f* 12,50 (incl. porto).

GRATIS UITGAVEN
- Statuten en het Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Exameneisen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gildeverzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt U contact opnemen met:
de ledenadministratie
Per 1/1/2000:
B.A. van Weel
Nwe Bussummerweg 92
1272 CK Huizen
tel. 035 - 525 16 95

AANBEVOLEN LITERATUUR VOOR DE OPLEIDING

Molens
Ir. F. Stokhuyzen
Kopie op A4-formaat.
Prijs: *f* 25,- (incl. porto).
Te bestellen bij de Gildeverzendingen.

Opleiding Watermolenaar
Ing. J. den Besten
Te bestellen door overmaking van
f 50,- op girorekening 139754 t.n.v.
J. den Besten te Loenen aan de Vecht.

Wieksystemen voor polder- en industriemolens
Te bestellen door overmaking van *f*25,- (incl. porto) op ABN AMRO rekening 55.44.45.050
t.g.v. G.J. Pouw te Naarden

Zingende Stenen
D.J. Abelskamp
Prijs: *f* 45,- (incl. porto).
Dit boek is te bestellen door overmaking op girorekening 148232 van Rabobank Midden-Westland t.g.v. rekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk

Veiligheid op Wind- en Watermolens
"De Hollandsche Molen"
Prijs: *f* 10,- (incl. porto).
Te bestellen bij de ledenadministratie

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:
15 juni 2000

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS